

Санде
Стојчевски

**ПОРТА
ВО ОБЛАКОТ**

(ПОЕТСКИ ИЗБОР)

СОДРЖИНА

Предговор

Крајните потези

ЈАГОРИДА

ЈАГОРИДА (прелистување на насловот)

ЈАГОРИДА (подолните пластови од насловот)

ЈАГОРИДА (кон текстот)

ЈАГОРИДА (текстот)

НАВЕЧЕР

ВЕЧЕРУМ

ВЕЧЕРКА

ВЕЧЕРНА

ПОЛНОЌНА

ВРВ

ВРХ

ВРВ (сенка во текст)

ВРВ (студ)

ВРВ (Вртлог. Овошје, сонце)

СЛОВО О В'ЛЦЕ

ВОЛК (речиси убав)

ВОЛК (само траги)

ВОЛК

ИСТИОТ ВОЛК

СЛОВО ЗА ДЕТЛА

КЛУКАЈДРВЕЦ

ВЕТРОВИТО

ВО СЕНКА

КЉУНДРВО

КУБОА

КУБОА (звучна дамка)

КУБОА (ок(н)о)

КУБОА (сенка)

КУБОА (снег)

НАУТРО

УТРО

ВО ПРВОТО УТРО

ПАК УТРО. ПРВО

УТРО. ИСТАТА МАКА

Прав и вино

КРУША СЛАНОПАЃА

ПАЛИМПСЕСТ

НЕФРЕТЕТЕ
СПАРТАК
ВНАТРЕШЕН СОНЕТ
КАНДИЛО
СКАЛД
ВОЗБУДАТА НА ЈАДРОТО
ПРЕКРАСНИОТ ЈОСИФ
КЕРКАПОРТА
ГЛАМЈА
БУНАР
ПРЕЗВИТЕР ИВАН
ПОДЕЛБА НА СВЕТЛИНАТА
КОВЧЕГ
АБОР ГОРА
ЛИСТ НАД ГОРА
ИМА ЗНАЦИ
ПОРТА
ОБЛАК
ПОРТА ВО ОБЛАКОТ
ЛОРЕЛАЈ
ЗДИВ ОД СЕВЕР
ПРАВ И ВИНО
ОГНОВИ
ГНЕЗДО
СРТ
ЛУЃЕ НА ДАБОТ
ВЕТЕР
ВЕРХОЈАНСКИ ВЕТЕР

Врв
ОБЛОСТ
УДОЛУ
(I)
(II)
(III)
ОНАМУ
РАНО
КАЛ
ПО ЦЕЛОСНО МИРУВАЊЕ
МУГРА
УТРО
ТОА
Е
ТОЈ
УТРО (бара)
ЛАК
НАД СÈ
ПРВО
ИСТО

ЈАЖЕ
ПРЕД ВОДАТА
СОН
ШУМИ ЛИСЈЕ
ШУМИ
ШУМ
ЛИСЈЕ
ТРАГА
ЛИЦЕ
ГЛАС
ДРУИД

Трмка
ОБ
ЛОСТ
ОБЛОСТ
ЛАБА
ЛЕБЕДИ
ЛАБА
РОЗА
ЈАТКА
АЛТИЦА
КУЛА
ЛУЛКА
РЕВ
НИЗА
ЛАК
ТРМКА
ЈАТО

Сенки во огледалото
ФИТИЛ
РОГ
СЕНКИ ВО ОГЛЕДАЛОТО
ПРЕД ДА БИДЕ
ЗЕМРАН
БОГОРАСУМ
ДЕПА
ЗАОД
ЗАР
КРИВА ЛИНИЈА
СКОРО БАЈКА
СПИСИ
ПЛАЧОТ, НИВАТА
ИКИРА?
УЗДА
УЛУМ ПРЕНТАМ
БУЛАЧАНИ
ОГНИШТЕ

ЕЛСИНОР
ЧАТАЛЕСТА ДРЕНОВА ПРАЧКА
ПЕПЕРУГА
ИЗЛЕГУВАЊЕ НА СОНЦЕ
СИД
ВЕС
ОКЛОП
КАЛ
НУЛА
СТРЕА
РАБ
РОБ
РОМБ
АРКАДИЈА
„ПАСТИР СКИТНИК ВО АЗИЈА“
ЧАД
ЕРАТО
СНЕГ
ПРАВ
БРОТЧЕТО ТИ ГОРИ
НЕБО НА НЕБАТА
ПРЕКУ СИД
ТОЛЧНИК
ПОЛЕ
ВО КАЛ
ОТКОСО
ДАХ
ЗАЛЕЗ

Сипкава преѓа е свет

УЗДА
ПРИКВЕЧЕР
К'Д ЗАСТУДИ
КОРИЈА
НАГОРЕНА КЊИГА
БОЖИ ЛАКАТ
ПРЕД ПОВАЃАЊЕ
ПОД БРЕГ
ЛОВ
ВЕТАР ЛИ БЕШЕ, С'Н ЛИ БЕШЕ?
КАМБАНА
ОНИ
ЊИВА
ПОСЛЕ Д'Ж
ТАЈ РУКА
В'РТЕНО
ГОТОВО Е
ЈАБУКА
НОКНА ПЕПЕРУГА

ЛЕД
ЖЕНА
СЛИКА
ЗИМО
СЕНКА
БУБАМА̀РА
З'Р НЕ СТЕ ЧУЛЕ?
К'Д ДУВА ОЗГÒРА
ДАЛÈКО
СЛ'НЦЕ
СЛ'НЦЕ
ЗРНО
ТРКА̀ЛО
КАПКА
ТРПÈЗА
ТОВА̀Р
СВЕТИ СВЕТ

(З)аум

Био-библиографска белешка

ВОЗВИШЕН ЛИРСКИ ВОСТАНИК

*Исцолнейшосѝ и ѝразнина, леѝ и ѝад,
енѝузијазам и меланхолија: ѝоезија.*

Октавио Паз

За поетските светови на Санде Стојчевски многумина критичари, теоретичари и историчари на литературата кај нас, на Балканот, како и во светот, се имаат произнесено со должна почит и со потребна акрибичност во пристапот. И сите тие, безрезервно и ласкаво, укажуваат на целосната предаденост кон поезијата на овој автор кој сето свое творештво ѝ го посветува токму на поезијата. Та дури и тогаш кога есеистички или критичарски се пројавува Стојчевски секогаш тргнува и завршува со поезијата како нејзин восхитен создател и толкувач, на тој начин и самиот придонесувајќи кон градењето на возвишеното кралство на поезијата.

Неговиот обид да го оствари убавото или возвишеното без притоа да се има на ум доминантноста на наративната логика или на логиката воопшто, што е и суштествен белег на севкупната лирска поезија, прави неговата поезија да не биде ниту нелогична ниту алогична, туку таа да има своја внатрешна логика и вистинитост која е повеќезначна и која понајчесто не соодветствува на двовалентната логика врзана за значењето. И како што англискиот романтичарски поет Џон Китс беше во право кога укажуваше дека ова “бегство од логиката” може да се именува како “негативна способност” (negative capability) (Christansen, 2000), така и севкупната модерна поезија го гради своето постоење (како што тврдеше и Пол Верлен) токму врз оваа способност таа, како уметност, да биде заснована врз *јазикоиѝ*, но едновременно како уметност/вештина и да изразува одредени состојби на духот. Токму тоа и го вели Санде Стојчевски кога во воведниот есеј *Пишувам* од неговата книга *Великаѝа лирска ѝесна* (1999) укажува дека пишува за да се увери дали може “долго да еквилибрира на затегнатата линија на хоризонтот” и за да види “колку е можно да се претовари зборот, макар и најзанемарливиот едносложен збор без да потоне, колку тој може да се отвори без да се разгради”. (Стојчевски, 1999: 7)

А сево ова не може а да не остане невоочено од толкувачите.

Академик Георги Старделов, кога ја интерпретира генезата (Старделов, 1993: 29-44) на песната на Санде Стојчевски укажува дека „песната на Стојчевски е плод на голема, тешка и макотрпна дејност. И не е воопшто случајно што во неговата поезија е доминантна цврстата поетска форма каква што е сонетот, бидејќи сè во неговата песна е темелно и длабоко обмислено. Таа е макотрпен творечки чин (. . .) На почетокот на песната на Санде Стојчевски, на **великата лирска песна**, е

колосалната побуда. Без неа нема **сè-песна**, тој врховен идеал на поетиката на **песната деспот**, односно на овој поет. (Старделов, 1993: 30-31) (. . .) Незапирливата волја за моќ на песната на С.Стојчевски во процесот на својата автокреација се пресоздава во **чувство за моќ** во градењето на поетската вертикала. За да се збидне како лирска песна, неговата песна деспот станува господар на целиот расположлив простор. Таа сака сè да освои, сè да преуреди, сè да вознесе во својата **зачудувачка огромност!**” (Старделов, 1993: 32) Старделов, исто така, ги толкува и поетичките начела коишто произлегуваат од поезијата на Стојчевски, но и од неговите теориско-есеистички самотолкувања, при што воочува и огромен број *īōsīūlāīīī* или *īmīēraiīīīīī* кои имаат не само индивидуално значење, туку „допираат и до едно поопшто осмислување на естетската сушност на поезијата, досега кај нас во еден таков конзистентен вид неоткриена”. (Старделов, 1993: 31)

Во оваа пригода и во контекст на нужното ограничување сврзано со просторната лимитираност на предговорот кон изборот на поезија на Санде Стојчевски, јас сакам само прелиминарно да потсетам на неколку барања кои, пак, мене ми се чинат најсуштествени. Песната на Стојчевски е возвишена зашто се стреми да биде *зачудувачки оѓромна*, односно *колосална*, таа е во потрага по изминатите светови со желба хаосот да го пресоздаде во космос, нередот и дисхармонијата во ред и хармонија. Оттаму доаѓа и *болесīīа на смрīī* (Кјеркегор) на неговата песна која едновременно и парадоксално е и *освојување на среќаīīа* (Расел) - зашто естетски уживаме во песната која пленува со својата *īīāīīносīī*, *īēmносīī*, *īīīхосīī*, *īēīīrosīīносīī* и *īāумносīī*.

Кон толкувањата на поезијата на Стојчевски со свој суптилен придонес се вклучува и академик Матеја Матевски (Матевски 1993: 45-49) кој откако ќе укаже дека нашиот автор „е еден од ретките наши писатели што во своите критичко-есеистички текстови ја афирмира својата поетика, залагајќи се за неа *страствено*”, ќе се фокусира врз јазичките слоеви што во поезијата на Стојчевски се создаваат и се градат. Според Матевски, тоа се и трите јазички слоја со помош на кои се открива македонската поезија и се искажува нејзиниот сензибилитет. Првиот јазички слој е црковномакедонскиот, македонскословенскиот, односно архаичниот јазик на нашата средновековна литература, кој во поезијата на Стојчевски се јавува како средство и како цел за достигнување на тајновидната и „понорна убавина” потпрена врз згуснатите подзаборавени јазички слоеви. Вториот слој во поезијата на Стојчевски се врзува за дијалектниот дискурс, односно за неговите стихови испеани на овчеполско-кумановски дијалект, стихови коишто се исполнети со *љубов и носīīалģија*, со *восхīīī* и *занес*, со *необична звучносīī* и *риīīмика*, но и стихови кои воопшто не се фолклорни и во духот на народната поезија, туку многу повеќе се исполнети со своите *современи звучења и значења*. Третиот јазичен слој, пак, се врзува за македонскиот стандарден книжевен идиом пришто и во овој случај се создава една нова јазично-поетска вистинитост која произлегува од фактот дека иако поетскиот јазик на Стојчевски е чист и едноставен, „прост и строг”, тој е едновременно и матен и комплексен, и сложен и слободен. На тој начин, според толкувањето на Матеја Матевски, „оддалечувајќи се од директното значење на

именувањето Санде Стојчевски во него бара други слоеви, ја бара сложеноста на асоцијации и значења, со што песната добива во својата тајновитост, синкопираност и загадочност а едновременно и во својата асоцијативност, повеќеслојност и многузначност.” (Матевски 1993: 46)

Токму овие јазични белези на поезијата на Стојчевски ги воочува и американскиот професор и составувач на антологијата на Македонската поезија (1986) Мајкл Шпорер, кога во предговорот кон посочената антологија укажува дека „Стојчевски гради врз традиционалните фолклорни мотиви, врз старословенските архаизми и локалните дијалектизми, па сепак неговиот *подземен* лирски лик е вселенски вткаен како во естетското ткиво така и во културната префинетост.” (Шпорер, 1986: 234) Слично размислува и полскиот теоретичар и историчар на книжевноста Лех Мјодињски кога анализирајќи ги современите македонски поетски манифести во познатиот манифест на Стојчевски насловен како *За Песна десјоѝ*, исто како и во неговата поезија, воочува „раскинување со монотонијата на експресијата и признавање на дијалектот како природен, архетипски јазик на поезијата.” (Мјодињски, 2001: 36)

Анализирајќи го дијалектното кодирање на лирскиот текст во последната поетска книга на Санде Стојчевски „Сипкава преѓа е свет” (2003) младата наша книжевна критичарка Маја Апостолоска, сосем во правец на претходните согледби, заклучува дека „дијалектот како алатка во рацете на поет кој е свесен за неговите креативни потенцијали може да биде магично стапче со чија помош читателот влетува во вриежот на праматеријата, во архетипското средиште, во вечната загатка на јазикот.” (Апостолоска, 2007: 68)

Ова *освојување на јазикот*, како што го именува академик Ката Ќулакова во нејзиниот поговор кон поетскиот избор *Гламја* на Стојчевски од 1989 година, претставува едновременно и *појиснување и укинување на врскаѝа меѓу значењето (референцаѝа) и предметот (референѝоѝ)*. Користењето на хомонимијата (како во песните од циклусот *Јаџорида*) прави да се оствари една палимпсестна структура на поетското писмо кое се стреми кон *сублимносѝ, јадровиѝосѝ и елиѝичносѝ на изразиѝ*. (Ќулакова, 1989: 201-202) Згора на тоа, кога во книгата *Поѝход и исход* Ќулакова ја анализира поезијата на Стојчевски во контекст на развојот на македонската поезија таа утврдува дека иновативноста на оваа поезија се состои во примената на еден *нов маниризам* којшто се гради врз „начелото на самокритичност и авторефлексивност во однос на доминантната македонска поетска пракса.” Од друга страна кога говори за обидот на Стојчевски да ја превозмогне поделеноста на светот, но и онаа сопствената, Ќулакова авторот на *Кубоа* го определува како творец кој „востановува поетика на обединувачки и сеопфатен, *палимпсестен Гесѝ*. Тоа е *поѝшка* на интертекстуалното, инкантативно, апострофно и *аукѝоријално*, и при сето тоа - јадровито и елиптично, бајколиво и волшебено, евоцирање и реконструирање на заборавеното Единство и Целина.” (Ќулакова, 1996: 111; 216)

Со ваквите согледби се согласува и хрватскиот теоретичар Сањин Сорел кој во обемниот текст посветен на поезијата на Санде Стојчевски насловен како *Абор џора во Хрваѝска* (2008) поезијата на нашиот автор ја определува како *манирисѝичка, авѝореференѝијална, медиѝеранска и*

хермејичка која понира кон *дијалектношо*, та со тоа влегува и во корпусот на европската поезија јасно покажувајќи дека „локалното и универзалното се компатибилни, дури и кога навидум се исклучуваат”.

Од друга страна, академик Влада Урошевиќ ја исчитува поезија на Стојчевски од гледна точка на прашањата за смислата и бесмислата на јазичната авантура врзана за авангардната поезија на руските футуристи и на француските дадаисти. Заумноста на поезијата откриена во поетските и теориските светови на Алексеј Кручоних и Велимир Хлебников наоѓа свое прибежиште и во поезијата на Стојчевски во текот на севкупниот негов поетски развој, а секако најсилно во поемата *(З)аум* за која пообемно ќе говорам подолу. Урошевиќ, пак, прецизно детектира дека цела низа зборови, наслови на песни (*Улум ѓренџам*, *Земран*, *Боѓоросум*, *Деја*, *Икира* итн.), та дури и цели строфи како онаа од песната *Земран* се резултат од потпирањето врз искуствата на европската авангарда но и од црпењето од потенцијалот на македонскиот фолклор. Затоа, стиховите:

*Гердан ѓемија ѓозд
заборавила, оџара уџрук
џемрун џанила, браџе*

според толкувањето на Влада Урошевиќ, „како да доаѓаат од некој темен вилает на јазикот, од мрачното царство на вражањата, клетвите, баењата. Тие носат во себе една загадочна, запретана смисла која не можеме докрај да ја разгатнеме, туку само интуитивно да ја насетиме. (...) Она што Стојчевски ни го пренесува, тоа е еден внатрешен говор на природните облици.” (Урошевиќ, 1993: 54-55)

За овој внатрешен говор кој поради својата етиологија е нужно непросирен, еден друг бележит балкански поет, бугарскиот класик и прочуен поетски волшебник Љубомир Левчев, ќе се произнесе неодамна (за време на промоцијата на Сандевата поезија преведена на бугарски јазик, кон крајот на февруари 2008 година во Софија) токму во тој контекст, имено дека „Санде е од следната генерација апостоли - тие за кои епохата на чудата изминала и треба веќе сами да ги создаваат.” Во однос, пак, на јазичната авантура иманентна на поезијата на Стојчевски, Левчев ќе укаже дека “поезијата на Санде Стојчевски е еден од родилните домови на словесни чудеса. Во неговите стихотворби јазикот кипи, ферментира како лудо вино, си ја променува формата, нијансата, си ја менува понекогаш и самата смисла - логосот. Напрасно барам во еден академски речник од 1986 година зборови како *Кубоа*, *Скалд* или *Абор ...* а тоа се сè заглавија на стихозбирки, знамиња на крилати кохорти.” И токму затоа, продолжува Љубомир Левчев “творечката лабораторија на Санде Стојчевски го дешифрира него како еден блескав модерен европски поет.” Во тој контекст и преведувачот на Сандевата поезија на бугарски јазик, еминентниот поет Петар Караангов и самиот во истата пригода ќе истакне дека Сандевиот “уникатен творечки модел не е интуитивно или спонтано постигнат. Во неговите основи просира напрегнато барање, многулетно споредбено истражување на смислата, на пластичните фонетички и анаграмни можности на зборото, на неговите зрачења и светлини.”

По повод, пак, објавувањето на неговата поезија на српски јазик, неколку години пред тоа (1999), имено на поетскиот избор подготвен од Ристо Василевски под наслов *Видело*, Чедомир Мирковиќ во рецензијата кон овој избор ќе констатира дека “Санде Стојчевски на извонредно сугестивен и самосвоен начин остварува две големи, можеби најавтентични амбиции на современата поезија: да го изрази невидливото и да го воспостави најинтегралниот допир на човекот со светот.” (Мирковиќ, 1999) Вреднувајќи го ова поетско дело тамошната критика, со еден технички прецизен јазик, ја определува поезија на Стојчевски како “харизматичен спој на метафоричко-симболичката семантика со поетички целесообразните јазички резони (...) и со вкомпонираните функционални цитатности остварени со наведување на внимателно селектирани филозофски и поетски вистини и сугестии”. (Мандић, 2000)

Затоа оваа поезија се определува и како поезија на *елегантни ајсџракции* и на *есџетички сџирџуализам*, поезија што содржи *чистџи џесни* што се стремат кон *есџеричностџи*, но и позија “на елегантни апстрактности, но не во доза со која тотално би се засенила нејзината јасна психолошка мотивација која поетот во еден есеј ја дефинира како *колосална џобуда*”. (Клетников, 1996: 63)

Колосалностџа, пак, е категорија која во целина се врзува за возвишеното и за возвишеноста. Уште кај Имануел Кант таа е одлика на оној предмет кој во својата големина може да биде опфатен само од имагинацијата. Кант смета дека “*оџромен* (kolossalisch) се нарекува, едноставно, само приказот на некој поим кој е, всушност, преголем за секоја наша моќ на восприемање (и што се граничи со она што е релативно огромно).” (Кант, 2003: 67) Оттаму колосалноста не е примарно категорија што се врзува само за објектот (во нашиов случај за песната), туку многу повеќе таа е поим кој произлегува од субјектот (авторот и неговата колосална побуда, како и од реципиентот и неговата подготвеност и отвореност кон оваа возвишена побуда).

За Венко Андоновски, од друга страна, ваквиот тип на поезија и на поетика е кратилистички та “колку и да се стреми да се “ослободи” од значењето, “свртувајќи” се кон “чистиот звук”, не може да избега од својата значливост. Оттаму, непотребен е стравот дека ваквата поезија, која “звучните дамки” ги практикува како свој белег, се оддалечува од традиционалната!” (Андоновски, 1996: 223) Всушност, традиционалноста на планот на поетската форма (на пример *сонџетџи* кој Стојчевски мошне често го практикува), може да се утврди, е и цел но и средство за да се дојде до едно повишо рамниште на зборовната и на смисловната суптилна игривост.

Природно е оттаму што во оваа поезија доминира “нејзината херметичност, нејзината амбивалентна атмосфера, но и нејзината поливалентна значенска отвореност, што ја прави истовремено и мошне читлива и неизмерно загадочна”. Оттаму во оваа поезија се “воскреснува една нова лиричност, која слободно може да се нарече **синтетичка**, зашто во себе иманентно ги содржи екстрахираните сознанија на сите можни струи на поетското творештво.” (Климан, 1993: 79-80)

Поистоветувањето, пак, на лирскиот субјект со битието на природата, присутно во поезијата на Стојчевски, се толкува и како

своевидна “обнова или евокација на митското искуство”, односно како “своевидна митопоетика” којашто функционира во доменот на “анимистичкото созвучје меѓу лирскиот субјект и космосот.” (Шелева, 1993: 100-102) Оваа света димензија на поезијата на Стојчевски, оваа *лирска њеданѝносѝ* отаде профаното, прави пристапот кон јазичниот материјал да се оквалификува и како “сакрализаторско исполнување на јазикот”, односно како негово “трансцендирање и возвишување”. (Тасевски-Етернијан, 1998: 171; 175)

Од друга страна, скоро пред триесет години во текстот *Свеченосѝ на инѝелекѝносѝ* (1979) Благоја Ристески - Платнарот меѓу првите ги согледа високиот степен на густина и на сложеност на стиховите на Стојчевски, а неговите блескави анализи на песните од циклусот *Јаџорѝда* како и оние посветени на песните *Керкаѝорѝа* и *Прекрасносѝ Јосѝф* и денес остануваат да привлекуваат со својата проникливост, елоквентност и габаритност, како и со високата степен на поетската емпатија. Посочувањето, пак, кон фактот дека во песните на Стојчевски доминира рациото (интелектот) и дека во нив ништо не е случајно ами е длабоко осмислено и промислено, го води Платнарот кон несомнениот заклучок дека во поезијата на Стојчевски сме сведоци на една *ѝоѝиална аксиолошка конѝрола* на авторот во однос на своите стихови, што предизвикува да се создаде една *драма на јазикосѝ* сама за себеси достатна. (Ристески, 1979: 41-57)

Теориската анализа на овој драматско-возвишен пристап кон создавањето на позијата познат е уште од времето на Псевдо Лонгин во 1-от век од нашата ера. Инаку, Псевдо Лонгин подучуваше дека возвишеното пред сѐ се врзува за возвишеноста на духот, за колосалноста на потфатот но и за моќната и делотворна употреба на стилистичките и реторичките фигури. (Псевдо Лонгин, 2004) Сево ова како да го изнаоѓаме не само во поезијата на Стојчевски туку и во неговите есеистички самотолкувања, та затоа на оваа поетика, како што вели Бранко Цветковски, ѝ е својствен и т.н. *ѝворбен влез во книжевносѝо дело*, односно она што овозможува кај Стојчевски “врховната цел на неговата опсервација (да) е оствареноста на убедливиот, неповторлив, или да се послужиме со еден клучен термин од неговото книжевно писмо, на колосалниот мотив да се здобие со естетски облик достоин за почит и загледување.” (Цветковски, 1999: 165)

Поезијата на Санде Стојчевски уште од неговата прва стихозбирка *Кралосѝ на лебедѝносѝе* (1972) за мнозина критичари е несекојдневна појава во нашето поетско искуство а Димитру М.Јон неа ја определува како *луциден лиризам*, како *ѝоезија-есеј* и како “книга со повеќе функции: а) гнездо во кое поетот ги храни своите претензии во врска со идеалот на поезијата; б) простор во кој ги изложува мустрите на овој идеал; в) место од каде овие претензии ќе мигрираат кон другите книги, носејќи го и распространувајќи го овој идеал.” (Јон, 2008: 279) Прозлезените новитети на оваа стихозбирка кои посведочуваат оксиморонски за една *ведра ѝаџа или ѝаџна радосѝ* врзана за потрагата по загубеното богатство на и во поезијата, продолжуваат да се манифестираат потем во следните стихозбирки на авторот а особено во *Фенери низ маџлаѝа* (1977) и *Злаѝина џранка* (1980). Токму затоа и ќе може прецизно да утврди академик Георги Старделов дека Санде Стојчевски во овие дела “неуморно трага по

тајновидноста на зборовите, по тие фенери низ маглата на постоењето зашто е уверен дека во нив е заключена чудесна смисла што тие ја откриваат во себе”. (Старделов, 1982: 664) Од друга страна Димитру М.Јон ќе потенцира дека од *Фенери низ маглајта* и од насловната песна *Палимпсесџ*, „кодексот е веќе дефиниран: јазичниот инструмент е олицетворен, индивидуализиран (...) Очигледно *Палимпсесџ*, на пример, веќе не е арс поетика во класична смисла туку беседа, есеј во врска со методот да се храни илузијата на поезијата со млекото на меморијата.” (Јон, 2008: 282-283)

Во неколкуте следни стихозбирки на Стојчевски сигнификантно насловени како *Абор гора* (1987), *Кубоа* (1993) и *Скалд* (1995) се поставени темелите на поетските визии кои доминираат до денешни дни. За нив најсеопфатниот толкувач на поетското дело на Санде Стојчевски, македонскиот книжевен критичар и книжевен историчар Миодраг Друговац, смета дека се лирски впечатливи остварувања во кои “Стојчевски настојува исказот (стихот, песната, симболот, метафората итн.) да го постигне токму тоа: да стави семантичка стапица, да предзвика естетски шок (...) Всушност, во филозофијата на оваа поезија е втемелена коперниканската идеја: сè да измени, преуреди, пренасочи; во сè да се посомнева - од Куќата на јазикот до Куќата на вредноста, во сè да внесе искра од својот ум, заум, над-ум...” (Друговац, 1997: 178)

Ако во *Абор гора* стануваше збор за палимпсестни варијации на Колрицовата поема *Кублај Кан*, во *Кубоа* интертекстуалната насоченост се врзува за чудниот и чудесен збор *кубоа* од романот *Глад* на нобеловецот Кнут Хамсун, додека во *Скалд* се манифестира еден далечен одглас на старонордиските песни и и на исландските саги. Сепак, Миодраг Друговац во книгата *Трагачој, чесџакој, јажкајта: поезијата и криџикајта на Санде Стојчевски* (1997) овој игровен стремеж на авторот го оквалификува како “разбушавен немир, верхојански ветер, динамичка елипса, сакрална деформација, културен ритуал на невозможното и новото, апологија на белината, икона на чистовината. Сè е апсолутна трансценденција на апсолутот, апсолутна и машка, демијуршка и непредвидлива, очајна и чиста 'сè песна'.” (Друговац, 1997: 240)

И претпоследната стихозбирка на Стојчевски *Трмка* (2001) претставува продолжување и дооформување на силните сопствени поетски светогледи на авторот Стојчевски. За стихозбирката *Трмка* Лидија Капушевска-Дракулевска во инструктивниот и аналитичен поговор кон оваа книга укажува дека во контактот со неа како да имаме “впечаток за средба со нешто веќе добро познато, а сепак ново.” (Капушевска-Дракулевска, 2001: 74) Анализирајќи ги онтолошките аспекти на поезијата на Стојчевски, говорејќи за поетолошките и естетичките основи на оваа поезија и толкувајќи ги стилските константи на оваа поезија, Капушевска-Дракулевска заклучува дека “*Трмка* претставува, несомнено, продолжение на истиот сензибилитет, на истиот светоглед, како и на истиот структурно-композициски и идејно-тематски концепт понуден во неговите претходни стихозбирки.” Затоа и можеме да сметаме дека творечкиот пат на Стојчевски “најмногу се доближува до малармеовскиот стремеж за Големото Дело: како цел живот да ја пишува онаа фамозна 'една Книга' на 'Учителот' на француските симболисти - Стефан Маларме - како книга

над книгите, издигната на пиедесталот на Апсолутот.” (Капушевска-Дракулевска, 2001: 71)

Од друга страна овој копнеж по апсолут и по тоталитет во својата основа е лирски нагласен и *издигна̄ӣ до с̄ӣе̄ӣен на канон*, односно како што прецизно укажува Думитру М. Јон говорејќи за поезијата на Санде Стојчевски: “неговото лирско творештво, парадоксално, сепак, има еден епски карактер. Во секој стих, во секоја песна, во секоја книга, во целата негова лирика се крие по една приказна, приказна која наликува на самата приказна за Поезијата, затоа што ракописот е секогаш: 'жуборлив, ветровит, пренаселен'”. (Јон, 2008: 306)

Сепак, епскиот карактер на лирското, како и приказната за Поезијата и за Светот најсилно како да доаѓа до израз во поемата *(З)Аум* (1999) на возвишениот лирски востаник Санде Стојчевски. Во текстот што тогаш го напишав како поговор кон наградената поема, добитник на наградата „Григор Прличев” за 1999 година, под наслов *Де-ре-конс̄ирукцӣја на (З)Аум-но̄ӣо*, а потем го објавив и во книгата *О̄ӣаде сис̄ѐмо̄ӣ* (Џепароски, 2000: 303-314), понудив една можна анализа на ова несекојдневно поетско дело, анализа на којашто сега во целина се потпирам.

*
* *

*Ако на јазикот во неговото развој му е потребно
постојано обновување, за тоа нема подобар ни
подлабок извор од поезијата.*

Ернст Касирер

Пење за (З)Аум

Познато е дека модернизмот инсистираше врз субјективноста и врз автономниот карактер на уметноста. Исто така, повеќе од јасно е дека во 20-от век постојано се укажуваше и на врзаноста на уметноста и на уметничкото дело за традицијата. Но сите иновирања што во уметностите се случија во овој век, а на тие новум-и не им остана имуна ниту поезијата, се чини, не го доведоа во прашање основниот белег на поетското писмо - да биде место каде што вистината на битието, а оттаму и вистината на светот, најсуптилно и највозвишено ќе се откриваат. Врз основа на сев ова може со сигурност да се тврди дека и денес, на почетокот од овој 21-ви век, сè уште опстојува ставот дека уметноста не останува вкловена во иманенцијата, туку оти постојано се стреми кон една хуманистичка трансценденција.

Токму кон една таква трансценденција се стреми и Санде Стојчевски во своето севкупно творештво, но можеби најсилно и најуспешно го прави тоа во својата поема "(З)аум" - добитник на наградата за поема "Григор Прличев" за 1999 година.

Но, пред да се оправдаат ваквите недвосмислени ставови, изречени на самиот почеток, секако, е потребно да се изврши барем кратка анализа

на неговата наградена поема "(3)аум" - анализа која, се надевам, ќе биде поттик за натамошни уште попродабочени пристапи кон поезијата и кон поетските светови што еманираат од страниците на поемата "(3)аум".

Аум

Ако ги отвориме страниците на една од најзначајните книги што човештвото кога и да е ги создало, ако ги отвориме страниците на делото создадено меѓу 800 и 400 година п.н.е. на санскритски јазик, делото кое едноставно се именува **Упанишади** а во себе содржи 112 пеења по обем приближно еднакви на нашата **Библија**, ако, значи, се обидеме да го најдеме значењето на зборот **аум**, тоа најдобро ќе го сториме ако само ја прочитаме кратката "Мандукја-упанишада" - една од, како што вообичаено се нарекуваат, темелните Упанишади. Таму се подучува следново:

"АУМ. Овој вечен збор е сè: тоа што било, тоа што е и тоа што ќе биде, а и она што е отаде вечноста. Сè е АУМ.

Брахман е сè, а Атман е Брахман. Атман (Јаството) има четири состојби.

(...)

Ова Јаство (Атман) е вечниот збор АУМ. Неговите три гласа А, У, и М, се првите три состојби на свеста а тие три состојби се овие три гласа.

Првиот глас е А, првата состојба на будечката свест, својствена на сите луѓе. (...)

Вториот глас, гласот У е втората состојба на сонувачката свест.

(...)

Третиот глас, гласот М е третата состојба на заспаната свест. (...)

Зборот АУМ изговорен во еден глас е четвртата состојба, состојбата на вишата свест. Таа состојба е отаде чувствата и претставува крај на развитокот. Тоа е неделивост и љубов. Тој што го знае ова, тој своето Јаство го враќа во матицата на вистинското Јаство, тој што го знае ова."

Во една друга, исто така од темелните Упанишади, "Мундака упанишадата", во нејзиниот втор дел се вели следново:

"Имајќи ја упанишадата како лак, стави ја на неа стрелата изострена со посветеност. Затegni го лакот со насоченост на мислата кон тоа и погоди го срцето на знакот, она што е неуништуливо - Брахман.

АУМ е лакот, твојата душа е стрелата, а Брахман е она што се вика цел. Смирен, нанишани и слеј се со него како што стрелата се слејува со целта." (Упанишади, 1984: 51-52; 47)

АУМ оттаму, како што толкуваат и учените познавачи на индиската филозофија, не само што е свет збор симбол на божеството, туку е и најприродното манифестирање на самиот звук. АУМ или ОМ ги содржи сите звуци, тој е природен симбол на сите звуци и "ја собира целата можна низа на сите зборови коишто можат да се замислат." (Chevalier-Gheerbrant, 1983: 25)

Врз овој слог, врз овој свет збор во којшто "стварноста и зборот **аум** се едно, симболот и симболизираното се исти" (Pandeya, 1975: 31), Санде Стојчевски го поставува темелот на својата поетска градба во којашто вдахновено се отпретуваат "*жарчиња од суштината*".

И таа потрага по суштината, по производите на "највишата мудрост" (како што Артур Шопенхауер ги нарече Упанишадите), таа потрага по "празборот" од којшто сè настанува и во којшто сè се слева, се случува токму низ процепите на зборовите кои допираат до нивните, како што би рекол Дерида, **траги**, онаму кадешто, според Лотман, "разните знаци се само разни лица на **едно значење**, негови синоними (или антоними). (А) промените во значењето само се степени на вглабување во едно значење, не нови смисли, туку степени на смислата во нејзиното приближување кон апсолутот." (Lotman, 1974: 451)

Токму во тоа и се состои планот на поетот Стојчевски, свесно утврден во првите стихови од поемата:

*Беше ли ѿоа ѿлан, ѿланина,
беше ли ѿоа ѿлан-ѿланина,
ѿладнина во ина модрина,
модра ѿланина
каде шѿѿо ѿоа ќе збукне,
од себе ќе се ѿодисѿави,
од маѿно, од ѳусѿо,
од својаѿѿа идна мера!*

Но, спроведувањето на овој "план-планина" не е воопшто лесно, зашто, како што веќе утврдија филозофите, "вистината љуби да се крие". И токму затоа таа и се бара, скоро низ целата поема, на разни места, но секогаш во јазикот и со помош на самиот јазик. Потрагата по вистина е, всушност, потрага по битието, а одењето по трагата на битието, следењето на таа игра на трагата како "присутна-отсутна трага" (пак, Дерида!), не е ништо друго освен желба со помош на уметноста да се допре убавината, па дури таа и да е делумна, во форма на "кришенки од убавинаѿѿа / на ѿразнинаѿѿа".

Затоа обидот да се создаде целината, обидот да се конструира поемата врз темелите на мислата, на зборот, на метафизиката на логос-от, е своевиден онтолошки пристап. Значи, постои свесен обид за реконструкција на логоцентризмот кој е во темелите на западноевропската филозофија, а тој логоцентризам се разурнува со помош на еден друг, да го именуваме сосема слободно, омо-центризам или аум-центризам.

И токму во таа "ре-конструкција - де-конструкција" на мислењето и на пеењето и се состои, според ваквото толкување, значењето и убавината на поемата "(З)аум".

Маките, противречностите, таа напнатост и оптегнатост на "лакот и стрелата" како да избива од звукот на самите зборови, кои во стиховите, следејќи ја својата внатрешна смисла, создаваат прекрасно поетско созвучие.

*По рабниѿѿе, неѿлодни дини,
искреа лушѿѿи,
лушѿѿѿѿи искри,
икри за иѳри
во кои најредок нема,
сал еден ѿочѿѿок,*

*една зинайѝа ѝорѝа
оѝседнаѝа
од своѝѝо ѝразно величие."*

Заум

Општо познато е дека терминот **заум** за првпат се појавува во првите децении од овој век во Русија и тоа во рамките на футуристичкото движење. Најголема примена наоѓа во поезијата и теоретските расправи на кубофутуристот А.Кручоних, особено во неговата "Декларација на заумниот јазик" (1922) каде што тој се залага за една "арабеска на јазичните симболи", тргнувајќи од сознанието дека заумниот јазик е една праисконска форма на поезијата која најсилно доаѓа до израз во јазикот на некои руски мистични секти (сектанти) и во одредени детски песни. Сепак, поетските експерименти на Кручоних, како што укажуваат историчарите и теоретичарите на литературата не одат подалеку од "понудените примери на ономотопеи и восклицанија со емотивен набој, но некои теоретичари во нив откриваат сродности со надреалистичката поетика". (Živković, 1992: 939)

Инаку, самиот термин "заум" се јавува најмалку една деценија претходно (А.Кручоних, "Декларација на зборот како таков" 1913) за што сведочи и текстот на придвижувачот и оформувачот на руската формалистичка школа Виктор Борисович Шкловски "За поезијата и заумниот јазик" објавен во 1916 година. Во овој текст Шкловски недвосмислено го определува **заумниот јазик** како јазик кој е ослободен од секаква смисла при што естетичката доживелица се гради токму врз основа на звучните елементи на говорот. Меѓутоа, Шкловски, како врвен научник, јасно ги определува можностите и ограничувањата на заумниот јазик.

Тој нè потсетува на романот "Глад" на Кнут Хамсун, каде што авторот во една состојба на бунило го измислува зборот "кубоа" и ужива во него поради едноставниот факт дека овој збор нема никакво определено значење, самиот по себе е убав и течен, а може да се здобие со какво и да е значење врз основа на неговата примена. Но, според Шкловски, заумниот јазик ретко се јавува во својата чиста форма затоа што "многу елементи попречуваат заумниот јазик да се појави отворено: *кубоа* ретко се раѓа. Но мене ми се чини дека и песните често се раѓаат во поетската душа во вид на звучни 'петна', сè уште неискристализирани во збор". (Šklovski, 1970: 129)

И токму за градење на вакви "звучовни петна" станува збор во поезијата на Санде Стојчевски, а на познавачите на неговото творштво им е јасно дека тој "се дрзнал" да го "оспори" дури и Шкловски кој, како што видовме, укажуваше дека "'кубоа' ретко се раѓа", со самиот факт што Стојчевски не само што напиша четири песни под тој наслов, туку и на целата стихозбирка од 1993 година ѝ го даде името "Кубоа". Но, тие стремежи на Стојчевски зацртани уште од збирката "Вечерна" (1985) а најсилно изразени во "Кубоа", "Скалд" (1995) и "Врв" (1996) кулминираат токму во поемата "(З)аум".

Елементи на заумност наоѓаме на повеќе места во поемата, но самиот факт дека заумноста се проблематизира и низ самата себеси,

авторереферентно, како заумност изведена со помош на самиот термин "заум", говори дека во поемата на Стојчевски станува збор за заумност крената на мета-ниво, или, поедноставно кажано, за своевидна "мета-заумност". Првите два стиха од поемата јасно го покажуваат тоа:

*(З)аум. Заум, аум, ум
величесѝвен, за ум величесѝвен.*

Но, трагите на заумноста, тие звучни дамки, како да се расеани нерамномерно низ целата поема, та така стануваат своевидни **звучни палимпсести** кои укажуваат на дамнешната, повеќе од митска, врска меѓу музиката и поезијата.

*О блик, о лик, облик,
о јаболко, болко ѝриврзана
шѝо меко слоѝоѝ ѝе ѝолѝа,
колку е свереѝо кроѝико
коѝа е в **ом**,
коѝа е в **ам**,
коѝа **ом-оѝ** е ам.*

Или на друго место како навестување на *сѝраковѝе мрак* кои изнурнуваат од светлината на студот остварена во звучната оксиморонска врска меѓу "летото", "летот" и "ледот":

*Леѝо ли, леѝа ли,
налеѝ и леѝо, налеѝ и леѝ,
коѝа е сеѝо лед,
коѝа е уѝум, ѝоларна каѝа . . .*

И ако се потрудиме да ја најдеме смислата на овие "мета-заумни" стихови, понајчесто неа интуитивно ќе ја доживееме, свесни дека постојано сме на нејзината трага, но со јасно знаење дека "јазичките игри" (Витгенштајн) што во поезијата најмногу доаѓаат до израз, нè ни дозволуваат докрај да бидеме сигурни во значењата што зборовите со себе ги носат во "накострешениот јазик" на поемата. А дека тоа му е јасно и на Стојчевски може да се насети од следниве стихови:

*Во јазикоѝ, во јазоѝ
виροѝ довикува вир,*

каде шї̄о еден се врї̄ел,
каде шї̄о ушї̄е се врї̄и
зай̄очнува нов вир да 'рї̄и
(. . .)
Преубав вир за давење!

Всушност, како што би можело некому да му се причини, во овој случај, не станува збор за нешто радикално ново или за став изграден од модерната на XX век. (Ова се потенцира поради честите забелешки што ѝ се упатуваат на ваквата поезија, дури и од страна на еминентни книжевни критичари и теоретичари на нешево време и во нашиве простори, дека таа е во суштина "неразбирлива" и "некомуникативна" токму поради нејзината херметичност и а-логичност!) Но, дека поезијата и нема потреба од "целосна јасност", или "транспарентност", му било јасно дури и на стариот и добар Гете кога, говорејќи за уметничкото дело, укажува дека тоа нас "нè восхитува и одушевува токму со оној свој дел кој е недостижен за нашето свесно сфаќање. Силното влијание на уметнички убавото зависи токму од тоа, а не од деловите што до крај можеме да ги анализираме." (Šklovski, 1970: 122) На тој начин, како да се потврдува тезата што се застапува во ова исчитување на поемата "(З)аум", тезата дека во ова поема колку што се гради, толку и се разградува, колку што се иновира, толку и се води сметка за традицијата, колку што се оди во потрага по *едно̄о* (елејското или плотиновското), толку се утврдува дека сето тоа е *сеодно*, или, пак, поетски кажано:

виде ли дека е сеодно,
дека се едно
коњанико̄и, коњо̄и и ња̄ио̄и,
бе̄гсї̄во̄ио, сјајо̄и и мрако̄и?

Де-ре-консїрукција или о̄ӣаде сè

Кога во едно поетско писмо ќе проблесне поривот и за градба и за разградба, кога во една поема, од една страна, ќе се судрат и Западниот ум олицетворен преку сопствениот логоцентризам кој од Ниче, а особено во минатиот а и во овој век, сè повеќе се доведува во прашање, и, од друга страна, Источната мисла претставена преку нејзината спиритуална визија за суштината на универзумот и на битието (Брахман) и за нашата индивидуална суштина и сопственото битие (Атман), при што одговорот е дека: "суштината на универзумот и на нас самите е позитивна: тоа е светиот збор на *Ӯианишадї̄е*, ОМ, чие што едно од значењата е ДА" (Mascaro, 1965: 25), кога, значи, ќе се случи овој обид во едно да се збере сè, тогаш нужно мора и мисловно и поетски да се оди "*о̄ӣаде себе, о̄ӣаде сè, /*

oīade e". Притоа, нужно, кој по овој друм тргнува мора да *"īалка и семне"*.

Зашто што е обидот нешто да се ре-конструира а едновременно и да се де-конструира, ако не "талкање и семнење"? Зашто што е обидот да се дофати *биīиетіо на јзикоіі* со помошта на *јзикоіі на биīиетіо* (или обратно), ако не *клоіче шііо кон іочетіокоіі / се враќа, ііаііни и урива, / се урива, / (и) сè урива . . .*

И што може да се каже на крајот од ова проследување на поемата на Санде Стојчевски, на овој негов *"наум за лов на аум"* кој едновременно е и лов на **умот** но и на **заумот**? Веројатно следниов вредносен суд: станува збор за темелно обмислена и реализирана поетска творба во која доминираат успешните јазења по јазлите на јазикот и виталните вишнеења кон вистината на битието. Со оваа поема Стојчевски отвори нова "мајка-порта" во македонската поезија, секако, на планот на пристапот и градбата на поемата како поетски жанр, но едновременно, се чини, и љубоморно само за себе свесно ја зачува, засидувајќи ја! Оти навистина е тешко да се претпостави дека низ оваа порта некој друг автор ќе може да влезе, ако тоа веќе не е невозможно и за самиот Стојчевски?

Како и каде натаму? И дали тоа е можно?

Но, се чини, нема потреба од вакви прашања кои раѓаат недоумици. Тајната на уметноста се состои токму во тоа - кога се чини дека сè е веќе кажано или напишано, самата уметност заодува по непознати патишта, создавајќи нови уметнички дела, отворени за нови натамошни конструкции, ре-конструкции и де-конструкции. И без оглед какви се тие патишта, најважна е радоста на поетското создавање, тој јазичен празник на битието, зашто, како што успешно утврди Гадамер во неговата студија "Актуелноста на убавото: уметноста како симбол, игра и празник" (1977), метафизичката суштина на уметничкото дело се состои токму во тоа: да биде *іпразник* преку кој ќе се слави само-разоткривањето на вистината. А празникот, според Гадамер, е „заедништво и е претстава на самото заедништво во неговиот совршен облик. Празникот е секогаш ист за сите. (...) Празнувањето е уметност." (Гадамер, 2005: 106-107)

И токму во тоа се состои преминот од иманенцијата во трансценденцијата, во празникот што се случува кога се разоткрива "радоста на битието". За таква радост пее и големиот шпански поет Хорхе Гилен:

Ser, nada más. Y basta.

Es la absoluta dicha.

Да сум. Не повеќе. И толку.

Тоа е врвната радост.

Но, за таква тажна-радост пее и Пол Валери кого Стојчевски интертекстуално го преработува во последната строфа од поемата "(З)аум":

*Да чуе како ѿажи
ко ѿших веѿер, сам(о),
со оѿнови со мразеви,
со крајни дијаманѿи.*

Но, на крајот, сепак, потсетување: дијамантите можат да се брусат само со помош на сопствената прав а "крајните дијаманти", веројатно, се "крајната прав". Повторно **пепел и дијаманти!** Повторно возвишена и колосална лирска побуда, повторно возвишено лирско востание кое како да еманира од севкупното поетско дело на Санде Стојчевски.

Иван Цепароски

Литература:

- Андоновски, В. (1996) „Како значи *йразниоѝ збор*”, во *Текстивни процеси*, Скопје: Култура.
- Апостолоска, М. (2007) *Зад текстивниѝе*, Скопје: Македонска реч.
- Гадамер, Х.-Г. (2005) *Актуелноста на убавошо: уметноста како симбол, игра и йразник*, Скопје: Магор.
- Друговац, М. (1997) *Трагачоѝ, честякоѝ и јайкаѝа: йоезијаѝа и криѝикаѝа на Санде Стојчевски*, Скопје: Мисла.
- Јон, Д.М. (2008) *Современа македонска йоезија*, Скопје: Матица македонска.
- Кант, И. (2003) „Аналитика на естетичката моќ на судење”, во И.Џепароски (прир.) *Естетика на играѝа*, Скопје: Култура.
- Капушевска-Дракулевска, Л. (2001) “Магијата на поетскиот јазик”, во С.Стојчевски, *Трмка*, Скопје: Три.
- Клетников, Е. (1996) “Идеалот на чистата песна”, во *Лик и одраз*, Скопје: Наша книга.
- Климан, А. (1993) „Поетското крешендо на Санде Стојчевски”, *Стремеж*, бр. 1-2.
- Мандић, З.М. (2000) „Унутрашњи облик спољашњег”, *Борба*, 23 март.
- Матевски, М. (1993) „Поезијата на Санде Стојчевски”, *Стремеж*, бр. 1-2.
- Мирковић, Ч. (1999) „Рецензија”, у: Санде Стојчевски, *Видело*, избор и препев са македонског Р.Василевски, Београд: Просвета.
- Мјодињски, Л. (2001) „Современите македонски поетски манифести - програмски категории и правила за разговор”, *Стремеж*, бр. 1-2.
- Псевдо Лонгин (2004) *За возвишеноста*, Скопје: Магор.
- Ристески, Б. (1979) „Свеченост на интелектот”, *Стремеж*, бр. 1.
- Старделов, Г. (1982) „Санде Стојчевски: Златна гранка”, *Стремеж*, бр. 10.
- Старделов, Г. (1993) “Слави се човеково големо зал’жување”, *Стремеж*, бр. 1-2.
- Стојчевски, С. (1999) *Видело*, избор и препев са македонског Р.Василевски, Београд: Просвета.
- Стојчевски, С. (1999) *Великаѝа лирска йесна*, Прилеп, Стремеж.
- Тасевски-Етернијан, Ј. (1998) “Епифаниска лирска јадровитост”, во С.Стојчевски, *Јаѝорида*, Скопје: Детска радост.
- Ќулавкова, К. (1989) „Освојување на јазикот”, во С.Стојчевски, *Гламја*, Скопје: Мисла.
- Ќулавкова, К. (1996) *Поѝход и исход*, Скопје: Култура.
- Ујанишади и Бхаѝавад Гиѝа* (1984) прев. М.Јовановски, Скопје: Култура.
- Урошевиќ, В. (1993) “Отаде прашањето за смислата и бесмислата”, *Стремеж*, бр. 1-2.
- Цветковски, Б. (1999) „Автономен лирски простор: Санде Стојчевски”, во *Ек и одек*, Скопје: Зумпрес.
- Шелева, Е. (1993) “Да се запознае Отсутното”, *Стремеж*, бр. 1-2.
- Шпорер, М. (1986) *Македонска йоезија*, Прилеп: *Стремеж*, 4-5.
- Chevalier, J. - Gheerbrant, A. (1983) *Rječnik simbola*, Zagreb: NZMH.
- Christensen, A., Crisafulli-Jones, L., Galigani, G. and Johnson, A. (Eds) (2000) *The Challenge of Keats*. Amsterdam: Rodopi.
- Lotman, J. (1974) “Ogledi iz tipologije kulture”, *Treći program*, Beograd.
- Mascaró, J. (1965) “Introduction” to *Upanishads* (translations from the sanscrit with an introduction by Juan Mascaró), Harmondsworth: Penguin Books.
- Pandeya, R.C. (1975), *Indiska filozofija jezika*, Beograd: Ideje.
- Šklovski, V. (1970) “O poeziji i zaumnom jeziku”, *Poetika ruskog formalizma*, (ur.) A. Petrov, Beograd: Prosveta.
- Živković, D. (ur.) (1992) *Rečnik književnih termina*, Beograd: Nolit.

Крајните потези

ЈАГОРИДА

Кориците на сенката, тревнати,
подотворени, ракописот жуборлив,
ветровит, пренаселен. А смреката
треба да изникне, збунета, мокра.

Прашина од месечеви мразулци
над запирките провејува, трупа
во значењата; само патеките
продолжуваат, заводливи, празни.

Смислата, смрзната вечерна птица,
некаде зад ритамот, во разурната
црква, со снегот страшлив завева.

По хоризонтот во мислата, невешт,
како по жица чекори голем патник.

ЈАГОРИДА

(прелистување на насловот)

**„Јагорида“, ковчежето. Крцнува
капакот. Јаго рида: две патеки
во слоговите се присенуваат;
о како темелно поради злата**

**сторени се покајува, се рони;
искричаво за пропуштените
пакости жали, пајажинеста
можност зграпчува, се преизсидува.**

**Јаго(да)рида. Ја(ене) го ридот;
возвишение и полноќен галоп
кон отпретан зрак во сонот.**

**Намќорест стражар пред иконите,
до клучалка зад која зимска книга
шушнува; езеро, коњ што поигрува.**

ЈАГОРИДА

(подолните пластови од насловот)

Паѓа последниот светликав конец.
За пат до коренот истоштениот
свет се подготвува, тетераво
кон другата страна завлекува

крило нашата сенка, го истура
товарот во зазреаното зрно,
Сè е собрано во жилка ветровита,
меѓу месечеви спили, знаците

кон листот каде што се тврдини
разурнати. Ниту мокрите стада,
сал врла потаја од идните шуми.

Макар грижовлија пастир, наведнат
над други светови, лицето
што си го подзабришува со ракав.

ЈАГОРИДА

(кон текстот)

Има красен наук над лозата
кога ќе пафне крило, кога
јастребот ја демне сопствената
сенка, а несмотрениот критик

упорито го вперува прстот
каде што од азното до клунот
ниту колку за скромн наслов
не ќе може да разгрне место.

Треба да се пушти можеби
врз сачките грлото на Исак,
зашто, види, меѓу вокалите,

примамливо заплеткана, можна
податлива разрешница на гревот.
Да се засолни од песната светот.

ЈАГОРИДА

(текстот)

Во писмото никаков пробив повеќе
не е можн, ниту меѓу слоговите
кога и да е ќе бунне грозд, пиле

бездомно во реченицата да свие сламка,

да удри темел на една семожна точка,
а земјичкава, о во јаболко да може
да се збере, поздрав на загрижените
што им се праќа, од вековен уплав лек.

Туку ќе се мерне низ бербите сенка;
можеби нашиот дамнешен цар меѓу нас
притаен заскитува, по плетенка

што меѓу прелаги и битки му се снове,
среде патот прашалник свиткан, скржав
знак на книга. А настаните зад планина.

НАВЕЧЕР

Притаен слегуваш на дното, горчиш.
Забревтано го толкуваш секој знак.
Започнуваш да копаш, длабиш, волчи
стапалки отпретувајќи. Тука пак

скапоценостите ги пребројуваш,
зад ретките грмушки, во дворот
ограден, засолнет. Освојуваш
мисла по смисла од разговорот

загадочен, од содржината
на околината, од шумовите
што те населуваат. Вината

крупна, со години веќе што зрее,
ја милуваш. Матен, над рабовите
наднесен, подбивно некој се смее.

ВЕЧЕРУМ

Повесмо светлина, под златна гранка
таа одамна се размотува, го витка
во големо клопче патот што на ум
го има, кон дувло, кон општо равенство.

Острици на алатки ли искреа
во наред на жетвено некое доба,
беше ли изматена нејзината
претстава за очекуваниот допир;

она што се беше наталожило

преку ретки треви се провлекува,
меѓу сабјата и заводливото стебло.

Да ѝ ги допирневме рацете барем
Енгусе, низ пукнатинка, да фрлевме
поглед до заглавието, буква макар.

ВЕЧЕРКА

Гумното урнато, гласот изматен
од панични каравани, светка,
а ласица во совеста; крцнува
гранче, сенката подолу слегува,

и некој во минатото втрчува,
цврсто го стегнува ножот, созрева.
Тука мораше да има колиба:
во правливо вирче свирепа тревка

никнува, се тетерави бумбар
по пченично стракче, крупен и модар,
над куќите опасно се занишува.

На ветровита падина, во сонот,
каде трнлива помисла успева,
твоите нокти во студено гнездо.

ВЕЧЕРНА

Забаботија големите почести
и свечености продеа во широки
кругови, се подотворија тревнати
влезови накај светлинката и снегот.

Како да си минела низ овој густак
со велик товар, семка низ топло бедро
паѓа, набабрува за да те запомни,
да те повторува во ини времиња.

Ниту ветерче, кандило и извор,
пајажина и зраци по патиштата,
ниту Јон, мртва веќе предолга година.

Но рацете, твоите убави раце,
во света, скришна работа,
отаде меѓата болскотат.

ПОЛНОЌНА

Сети се, сè ти се чинеше;
сè ти се прикрадува, тамо
множество обртает се, дожд,
от краех великих гор; сети,

се тријат суварки, виори
искра, татони затрупан лес,
ем тихне, првнување полна,
среде јантарот, тигреста оса.

Потихом везден глагољаш:
хоте уловити јуност его,
по прелози, по валози, во сне.

Сети сè; вељо отечество нивно
во прах, ем вожди нивни пред церков,
на коленах, на коленах, кога гром.

ВРВ

Еве коскено, сакам сребрено,
сакам. Не беше добро, знам,
ама си заспав слатко, утот
скутот го ширеше над сите.

Јас вака сидам, и точка.
Исто па исто, уморна сестро,
ум в глава немам, и дали ова
некогаш ќе се реши.

Над нас распукало чистото,
чистото, светата мерка;
Зошто да не? Зошто да не?

Сакам сребрено, сакам.
Сакам да сидам и точка.
Сакам да сидам точка.

ВРХ

Ако е тоа божјата роса,
нека го, нека си спие.
Загадочни звучни парчиња
нему му држат сенка,

големо прашање е, дали е,

тоа, тој? А пченките угоре,
и минералите, и Тенисон
што, ведар, над сето

исчекорува. Ја држеа долго
вагата над нашите урнати
лица. Потоа, како што треба,
си остана сè запуштено.

И никој да се сети, да праша.
Гулабицата, водата, гулабица,
вода, гул. О милото, малото,
малоумното дете на бога.

ВРВ

(сенка од текст)

Изветвено се лулееше
над загаснатиот ум,
од капки трага, ухање
на пиле што одлетало.

Грамада воздух се урна
и пак се крена, но остана
мала изместеност, удобна
кочија за бегство. Вох, вох,

овох, во светлина ход,
светлосен ход, до ходник
што ќе се види. Ветрее

и се умножува зад, суво
и непостојано, тоа искревање
на текстот до сенката на врвот.

ВРВ

(студ)

Ај, каква грмушка! Ај, каков трн!
По тоа долго четиво, изобилство
празнина за сите нас, за сите вас
од најисчистеното чисто, шуплина

населена со себе. Сал негде горе,
каде што истото исчезнува,
а тоа што беше си приоѓа од друга
страна, истребеното го помни

местото што го зафаќаше, напина
да има отисок со каква-таква
сличност. Ај, ако пак нè навеат,

едната слика, другата, острото
што ветува макар нерамнина
во беспрекорната, студена јасност!

ВРВ

(Вртлог. Овошје, сонце)

Врвот е прв. И вие
да врви прв. Врие
оној што вие и врви
прв. Врв. И вие први.

Првиот врви. Прв врие
врвот од оние што врват.
Врвен е. И прв. И врви
да врие. Врвот изврел

прв, и врвел да зоврие.
Врвеното е прво што врие
на врв. Врв е. И врви,

и врие. Врв. Врви
Врв. Врие. Врв.
Врие врв.

СЛОВО О В'ЛЦЕ

Похватлив звер, ест в'лк,
у него всегда мука велија;
исполњаат и воду и сухо,
исходит на пространо место

едино в страх свој, землју
копаат, мутну своју плот.
Помагајте в'лку брату,
ензик не с'творил, з'л пут.

На западе смотрит, смотрит
на в'стоце, слово о в'лце
хитро опивајет нас, јако печал.

Да се нагледајет чловеча образа,
понеже в'лк носи образ чловечи.
Спас дребен пес, но трудно в'лк и пес.

ВОЛК

(речиси убав)

Волку, да имав, волку
би дал. Волку би дал
да имав. На волкот
да имав би муд дал,

сјај на лотос, и на
логос сјај. Темното,
исто, врвен отсутник,
и крик што го загадува.

Радува што условен говор
ти нуди честак, затвора
око, лузна под висок намет.

Волку да имам, волку
би дал. Волкот во тесто,
во тестот, во текстот волк.

ВОЛК

(само траги)

Јазикот, чистиот јазик,
издвоен од иста таква
смрт. Еднаш, и пак и пак,
ќе мора да се испречи

некој пред заб и пред
распамената роза.
Волку, волку, не беше ти
во затворениот залив,

не беше ти, и не бев јас,
и не бев јас. Едрите,
едрата, тие ли? Вие ли?

Вие ли во зимзеленото
по смртен јазик? Волк, волк!
Само траги. Само траги.

ВОЛК

Како што тој нè напушта,
така се свиваше кочија
околу испустениот патник

што самото средиште

го подгонува, неговата
исцедна првина. Еве го
виното, и вината, други,
капејќи, упростувајќи

клетва што не заменува
негова трага, камо ли
сиот остаток за себе,
за провев храна. Зачадената

арктичка крчма, водно око
демоново; последниот влезе
и на вратот па на опашката,
го стави единствениот влог.

ИСТИОТ ВОЛК

Во самото срце на ноќта
застанува наспроти него
и долго се наведнуваат,
над нас, неразбудените.

Ја следеше избришаната
војска јагленова, сам,
тој, нивен и невин, наш,
од својата ветровита

страна, размачкана снежна
измама. Од катранот
не може да се види
како прпори нашето искрило,

неговото жегнато влакно,
во шум ама изумен, во шума
а изумена, а изумрена.

СЛОВО ЗА ДЕТЛА

Дет ест пастра птица,
он тешко летит от ум,
ухо го влече, да сравни.

Бавне са криле на дет,
лепа птица. Да дигне
сака древна буква
на бука древо, да зри.

Спи в мире, трнлив дом,
он 'ртом дроби орех гром
на влат од општиј конец.

Свонец изеслив чува дет,
ќе пасел звучно цвеќе.
И види древо, и чука.

КЛУКАЈДРВЕЦ

Твоите воздушни дворци
ни лага се, прфум, ни очај.
Затвори кај што пробило,

разлади малку свет.
Дека сме готвеле поход
до највисоката точка

е јасно, наголемо таму
се слави, се прави запис.
Створи рутен подвик

да запре мешаницава,
ракава да упре жарум
во росна поетарум.

ВЕТРОВИТО

Удират но и слуша
како узрева угоре,
во вселената.

Откосо, непрегледните
посеви, благите буквини
зла, благословот,

канците, капка светлина
што отвора и затвора,
кине и врзува, самата

распоред и награда за клун.
Надолу тој,
сенка и нејзин плод.

ВО СЕНКА

Да си одиме, да си одиме.
Никогаш повеќе
во месечевите потоци.

Тој што се мае
по древните рудници,
стине по излокано

космичко друмје,
и строи кал,
и строи чад.

Ветрови јазли,
цврсто, нестварно месо,
нестварно место.

КЉУНДРВО

Запни да се сетиш, сви смо
га виделе, а и чуле смо га;
прелетуе воду, и ноќ прелетуе,

тражи вир калкадун, с'преното
га мучи. Дали му паднало
и мисли на дно е, опорино?

Децата ни спиев, с'нуев
гранку и зрно, чекав га
на камен. Он проба да дигне,

ама све е бистро. Гнездото
под мишку и па над брзак.
На коју страну, и што?

Моли му се све што е шарено
и он пусти влече а сивото
'ржи, врти, у високу траву.

Од нас у ордовун
и прво
кљун у дрво.

КУБОА

Над самите дабови вршки

трудно е да се работи
меѓу големите воздушни
соспи. Се трупа револт
во расчистеното, а ти,
одвај ти, не допушташ
да подадам рака, гледаш
во божји амбар,
отсуство широк слап.
Ууух, воздух, Хуни
заплеткани, а имаше
патека
во овие треви ветрови.
Малечкото зад лопата е
и знае, сè.

КУБОА

(звучна дамка)

Угодно легло е зборот
за сверката,
за најгустото
што бели заб.
Боа, боа, о, а дали
у со својот другар
ќе може преку море,
дали одмора око
мокриот
што чува влез.
Ме сака, не ме сака, не!
Ќе каже, не, ќе каже, не!
Оаа, веќе зад врат му дише
помеѓу круг и брег.

КУБОА

(ок(н)о)

Меѓу лишајот,
братот
што никако да отпочине,
што ли пребарува
прстот,
и втор, и трет.
Отвореното
на плодородие
ќе може ли да смета,
да си се врати
како што следува,
да се досегне агол.

Зашто е веќе уморна
главата покрај светилка,
година по година
врз насловот си паѓа.
Добро е
ти барем да се пробиеш.

КУБОА (сенка)

Господарката треба да мине
и високата опашка
што го затвора исток.
Ни влече рака нејасната,
ни го поместува добрата прстот:
а, б, бррр,
зар одново целата преѓа
пред уморни нозе
ќе се потчини,
ќе изневери пак?
На колебливото колено
да се подисправи светот,
да стегне копје
и да си оправи пат.

КУБОА (снег)

Ќе се случи така
товар вар
да заокружи,
на прачка чад
да висне.
Белото, за грло белото,
белото за грло белото,
нека разгранува
во низок лет
и железо и исти браќа,
удобно нека слегне
во погрешно разбирање.

НАУТРО

Линијата беше остварена
без каков и да е остаток,
исправена до чистината
на својата внатрешна линија.

Долго, до најбеспрекорниот ужас
ќе мора да пребарува
во својата појдовна точка
за да си отвори пат
кон прашинка
на која ќе почна да сида.
Не постои полесен начин.

УТРО

Во непросирноста беше
зафрлена првата,
дамнешна песна.
Низ најзагадочни свиоци,
крај идно билје
и кај што многу подоцна
во калта ќе запнува кајче
и светот ќе е убав
од разгазеното место,
како да беше
утро,
тајга, па друго,
на таа црта сè.
Ќе истрча со уво
наострено, да мени
ако е можно правец
или бар малку себе
да се придодаде, идеја
да венесе, за крај.

ВО ПРВОТО УТРО

Каде што беше напукнато зрното
избиваше густо и матно,
и тука се собираа, сите.
Секој касаше, и секој каснат,
нè завлекуваше матната,
осладени и стрвни.
Завиваше долго, крутото,
никако да фати коричка
меѓу расчекорените брегови.
Да може да му се зајмам,
да има мерка
па да се свитка
и да ја досегне раната,
да може еднаш да лизне.

ПАК УТРО. ПРВО

На што да падне зракот
кога се врти в круг
и првото и она што уште
не стасало да го досегне,
ниту пак самото себе.
Немаше кој да повлече
ни да открие парче,
да досипе
од бидувачкиот јадеж.
Најпосле однатре изби
и цврсто го грабна своето
па лека полека насре
нешто што личи на пат.

УТРО. ИСТАТА МАКА

Меурчето беше
најубавиот тамошен жител
што подига и спушта резе,
што долго не презема ништо
кога се чека
првиот изговор.
Од онде до тука бело,
од овде натаму пак бело
и речиси со ново својство.
Едно крај друго пловеа
триејќи се, ризикувајќи
наеднаш да си ги видат
неизмерливите сличности.
Се искрена, сепак, инаквото,
и грмеше долго онаму
каде што подоцна кацнаа
брегови.

Прав и вино

КРУША СЛАНОПАЃА

Патникот правлив, запирка напишана
меѓу скржавата содржина на ридот,
пред мојата смисла, порта разбишана,
запира. Ронлив, се потпира на сидот.

Слуша; зарипнато кашлаат грмушките.

Во нивните грла погледот го фрла
и тој со врапчињата се крева, крав.
Поспани, нешто би рекле пенушките.

Плодовите лисјата ги туркаат, да видат
умората, таа јадра лубеница
како зеница се стркала низ ридот.

Мислата се собира во матна баричка.
Патникот загазува, до коленици.
На влажен белутрак оса, зла паричка.

ПАЛИМПСЕСТ

Во блескавата мисла на кралицата
за'рѓан меч, до балчакот, малку свиен;
упорно, смислата капе врз лицата
на бучни луѓе, во друго време. Тие

скокаат на коњите; советувањето,
како античка вечера, оставено
во урнатините на текстот. А летото
е зад точката, врне, сè е поплавно.

Свештеникот става камења врз плотот,
прескокнува во сеќавањето. Брзо
ги собира впечатоците, слуша топот.

Се затскрива зад драга случка, зад сува
грмушка. Доцна; изгребан, стуткан, врзан,
во збунетоста плиснува. Стравот дува.

НЕФРЕТЕТЕ

Гласот ми жубори врз камењата
Буи по брегот, се таи на дното
содржината. Блед, од рамењата
симнува тешка намера на тлото

Ехнатон. А матно стеблата вреват.
Од гранките скокнува голем орев,
меѓу другите значења, на трева.
Лакомо се ведне кралот, го крева.

Војската тргнува кон тврдината,
но лушпата, сидина на дрвен храм,
со лешеви ја полни ледината.

Кралог мислите ги шуе. Слатката
сабја ја стега, на врвот скока, сам;
до јатката да стигне, до јатката.

СПАРТАК

Зависта влезе во матната арена;
совеста, наметка, ја спушти на песок.
Жедно чекајќи ја херојската сцена
оружјето се облече во својот блесок.

Глутница напади се втурна врз мене.
Моето искуство, тој прекален воин,
мудро ги убиваше, без да го крене
повисоко мечот. Гледав како стои,

гризејќи нокти, страста по трибините.
Загриженоста во дланките ја стегав,
горделиво ја криев во длабините.

Подлоста лукаво зад грб ми мина.
И дури крвав низ твојот врисок бегав,
уште толку Алпи требаше да миnam.

ВНАТРЕШЕН СОНЕТ

Како запознавање ти сè уште блескаш;
во блесокот езеро, лебеди се гонат.
Кралот нивни весла низ сенчести места,
неговите движења другите ги сонат.

Искреноста, крупен лотос што се лула,
спокојно разговара со зрелата папрат
во радоста. Годаините, од светла кула
бдејќи над длабочините, ќе запрат

сè што се придвижува во помислата.
Во блага реченица пристигнав на брегот,
како јаболко нудејќи ја смислата

на моето доаѓање. Околу видот
немаше лебеди. Војниците на снегот,
уморни, бучно креваа логор под ридот.

КАНДИЛО

Твоето тело на девојче, олатар

во ридовите, зелени, калуѓерите
во мешунки од памук созреваат,
и со бело трње ситна тревога

по светлоста никнува. Поддувнува
од кај тебе, престапот се поднабира,
копа, заплиснува околу смелоста.
На брегот отспротива се двоуми

некој што одвај се назира, спушта
рака на месечината, ја занишува.
Во гласот шумско место, влажна патека,

и мравјалник избива во зборувањето
предвечер, до искричавите камења.

СКАЛД

Се подзасени брчка на небото
наизлегум зимата, израз тромо
што се распростира, неподатлив
за опфат, за реч и за толкување.

Можеби закана втисната беше
над нас, кон прастаро движење
неодложно што нè подстиснува,
подразместува по суви патеки.

Чекавме да задремеш, да отпочнеш
подвиг во ритчеста пустара, ловот
да го приведенеш кон крај, да здивнеш.

Зрачат твоите прсти, во облаците
зафатени, додека светот опасно
кон трјна отсутиност се наведува.

ВОЗБУДАТА НА ЈАДРОТО

Нагрнавме по трагата пајакова,
во боцкави страчкини гнезда бевме
испоначичкани, потприсобрани
под накината мешунка од граор.

Инките на мравојадот пошироки
и полизгави, отсуството на ветрот
требаше да е запоседнато, стинеше,
а кај прелезот, испакнатиот камен

повеќе не беше свртен кон исток.
Требаше побрзо да се протолкува
кафеавата дамка околу коренот;

сè што наврапито проблеснуваше,
непрестајно се престојуваше,
тонеше во змиулест, воздушен тунел.

ПРЕКРАСНИОТ ЈОСИФ

Во сонот заскитан, по сјајни влекачи
низ меѓите, небеско семе в пазува,
во шарено врзопче потајум топлиш,
а стадото во лута трева, посеклива.

Замирисува на оганче, никнува
Рута од големиот талас, дремката,
скутале со крупни лепешки, светулки
и други ситни радости човекови.

Нее, ветрот завива, Јосифе мој,
сенка грабливица подзафаќа корен
во ендеците, еве ќе има провев.

Стрпливоста, бовчичето, низ присоите,
преку пороите, треба да се спасува
големата, очајна песна, мој Јосифе.

КЕРКАПОРТА

Се гласи сипка под бедемите.
Брзајте стегнува суви прсти,
мршава тупаница, а урнат
забел безбедноста во сонот.

Се гласи сипка под бедемите
се коти сива пустинска сверка,
очајно крупен се мернува пленот
до секалото, во дол оградисан.

Се гласи сипка под бедемите,
под вжештената небеска плева,
до зрнестиот студеникав шепот.

Сè гласи сипка под бедемите.
А грепка пајак во пукнатинка
дамнешна, зад клепките, проблеснува.

ГЛАМЈА

Во пустината стрмно се крвеше
неистраженото чувство, светлоста
ноќе клокотеше под стапалата.
На месечеви патеки, студено,

светкаа тугите стражи, никнеа
кон клисурата, меѓу свирепоста
и стравот. Како кај задумна жена,
под стомакот на пустината булка,

потреперуваше, занес од пророк
што сипнува. Го креваме логорот
во нејзиниот одблесок, сидавме

педесет и два дена, презреани
на ветрот. Жолти бубалки во правта,
врз гневот, по напукнатите мисли.

БУНАР

Се покажа судбоносно што ја беше
фатила ретко пошумената страна
па изби на разресен песочен чаршав
последното жарче кога чрчореше

во матна дождовница. Покрената
на прсти кон онаа несигурна црта
зад која ти се маткаше поле, крупни
желади и нешта што постојано

од јаженцето ти се оттргнуваат,
одвај ако беше останата искричка
под суровата пепелова завеса.

Во планините овчарот дува меѓу
дланките, сувите лисја и прачките
ги подредува; можеби ќе се кренеш.

ПРЕЗВИТЕР ИВАН

Еве ме, со рака крепам
нестварна Ерменија, чекам
да стресе глава на жежок
запад дете, да пушти чекор

светот, да проба еднаш сам.
Јас пак, да сторам сличен
подвиг, да видам ведар човек
што копа лозје на зајдисонце.

Одамна тој урива закон и ред,
врзува небо и поле, огнот
загар на колено го пушта.

А имаат и пролет и есен,
и на рамото им паѓа лист.

ПОДЕЛБА НА СВЕТЛИНАТА

Зарем ако сред зеленилото,
лушпа од сјајна небеска
драма. Ќе пристигнат момче
и старец, и ќе тргне глас.

Вероника на прсти низ обредот
ѓе мине, ја гасне забравената
свеќа, низ угари морски чека
пат. Другата црвенеа на дожд.

Се нема каде, трска лае
на свезда, големото и малото
затегнале лак, до кладенецот

ќе биде можно. Обладаху
иноплеменици и туга беше
всем езиком, оче Клименте.

КОВЧЕГ

Секирата до брадата, обожувачи
на снегулка, основавте ли град
по тежок скок. Се ниша мостот,
материјата се готви да напне,

да нè достигне. Во оваа колиба
држевме конци и ќе беше залудно
да се искрене даб на чистина,
со коси зраци. Еве го кутичето,

а тој се свестува на Абор гора,
веќе слушнал сè. Увото на раната
и ти си пленик. Беше ли така, Хелмолд.

Риген, Рујан, Риген, Рујан. Тоа е
густиот Балтик, тешко открива пат.

АБОР ГОРА

*Се к'иши ноќиша црна, се руиши
карија мрак, ни петли в село
ни зора, сал таа Абор гора.
Си демне тој на врвот, ни копа*

тој ни ора, со залчево, ќе мора.
Најличното ли дете на Арон
над војски надвиснува, над царот,
разбркува пилци и народ. Го стаса

токму на прагот, а кренато беше
на нога сè што наполнило око,
фатило зрак и кора, од себе

сторило чекор кон ваква гора.
Ни петли в село, ни зора, ни тие
ќе се сретнат. Претрча војник, орач?

ЛИСТ НАД ГОРА

Да се вознесе во среќен час
побратимот налбатин над горите
и да си одбере, зајадливо
и скришум, погодно место за гром.

А оној, кај столарот заборавен,
на која страна со товарот да тргне,
на што ли ќе се потпре? Од деланките
искрева градба. И тоа ќе ни биде дом.

Може таму да се вообличи свет
околу стапалото на овој Икар
од коритото што губи икра.

На дланката да ѝ се огради делба
да не се испраќа потамина
и лекоумно, скапата сестра во светот.

ИМА ЗНАЦИ

Тоа е камче преку рамнината,
сред разурнато легло стапка,

мрзлива воздишка што никнува
на вода. Гледај, се разведрува

благото лице над светот,
врз рамото веќе сунат
скоравените прсти, има знаци.
Уште го стегаш крпчето

над изворите, да остане
бистра сликата, да биде
сиромашно, чисто и јасно

стутканото платно под Алпите.
Ќе се занишаме, сепак, над една
или над друга можност. Има знаци.

ПОРТА

Неговата правлива сандала ја заниша
јасноста; ни детето се врати меѓу нас
да фрли орев, да укаже на можности
од лушпа, од јатка, обвивка од чисто *не*.

Кој е јунакот што ќе исчекори, со вид,
со слух, со 'ргосаните клучеви, Дардан.
Сакаш ли ти да допреш или ти или оној
со обратното што дува во иста свирка.

Еве ваган, и благослов, и сета наша страв
за искра, за икра, за кра, за ра, за а.
Ќе дува и ќе пече над каменот, почетокот

ќе си татни над себе, овде ќе влече таму.
Ќе си се врати големото а ти си веќе дете
над торбата што оттаму се враќа. Зар толку.

ОБЛАК

Ќе се свие над земјата облак,
преку светот ќе претрча плен,
воздушен меур ќе плени чапја
на бара: и ти си веќе стара.

А си била мигум единствен лек
од уплав, од вселенски блесок
трем, капка што пред отворено
се таела: и не си знаела.

Си можела да збереш распрскана
челада околу свеќа, да капнеш
лекум на крај од нејасно писмо.

Сум те вброил меѓу рестреперени
листови над гора. Од присен крешенка
си била: тоа е твојата сила.

ПОРТА ВО ОБЛАКОТ

Првиот во водата, мора да има место
да се впише Арарат! *Да крикнам,*
кој би ме слушал од четиритие анџелски,
кога не се фаќа погледот за Јона,

ниту пак оној зад каменот ќе може
нешто да протолкува, да понесе
во крпчето достоин товар за ноќ.
Сè уште без клучна улога е коњот

и не е подвижнато: овде прачките
ќе треба да се вкрстат, да почне
забрзано да се подготвува бегство.

Ќупот непромешан, зборот никако
на усни, карпата покажува место
каде ќе се двои. Залостете!

ЛОРЕЛАЈ

Карпата дом а брегот брат, о Лоре.
Сал меткам ветрова рака и сè е така
небаре ветка, нашето отсутно двор е,
но ти ќе мора да си, неколку страка

мрак, а пак во кал си цапнала,
до почетокот си стапнала, и гребе
идната рака, од бидување капнала,
па скоро си, но испразнета од себе.

Борот е присуство преполн, одамна
превршил мера. Подземи трошка Лора,
започни се од нешто, бар крени гламна

што осамена пред ловецот на А-то.
Да е среќа магловито да фати кора,
ќе сте: тежината, и мерката, и патот.

ЗДИВ ОД СЕВЕР

На почетокот беше колено, двај
помисла помеѓу копно и море.
Потоа името, клунот и мигот,
и повеќе ништо не остана исто

во рамнините, но нека е запишано:
беа настани што го надраснуваат
дури и првото паѓање на листот.
Беше исклучено секакво наше учество,

можеше само да се направи круг
каде што ќе беше рид, наведнати
багреми над бунар и едно кадравио,

толку заиграно над чудата, цврсто
издигнато пострана, можеше да загребе
в песок, начнати да нè остави.

ПРАВ И ВИНО

Има зад стаклото, во мракот, лице
што се напрега да ја определи
сопствената мерка, внимателно купот
го превртува и пак едната страна

претежнува, се распаѓа цртежот
на згаснати јагленчиња, големо
единство за сите се подготвува.
О неспокоен Дранга, над дребните

и дрски, истури над нас блага прав,
да бидеме благословени со товар,
најнејасните, ловци што еднаш

ќе треба да се определат. Санките
пред порта, во Похјола, во Похјола
ќе мора да се стаса. Сè е навезено.

ОГНОВИ

Ако се откачи лудиот ремен?!
Ако, се откачи лудиот ремен
и загосподари со чад и писмо,
со еден мост, половина магла

половина испакнато срце на
велики постови. Земајте,
тргајте, зеленчукови градини
во висок оган! Зар така?

Трепката несмотрена, чија
грета пред шарени чадори?
Ако се откачи лудата?! Ако,
се откачи, ама за фенерот,

лудиот, сал некакви цртки
во излупената вишнова кора.
Кој треба да прескока прв:
ремен, трепка, фенер што трепка?

ГНЕЗДО

Сакаш ли, сакаш ли? Тој прв
до бела вселенска крпа
го придодава своето бело.
Па не е тоа, па не е тоа!

И ајде сега, по кого
низ таа стрмна изедница
да пуштиш глас и тој
да ти се врати. Сакаш ли?

Сакаш ли да има отфрлен
Друид што ноќе гали даб?
Низ талогот ќе двоји жица
со оган, нога, гроздови ум,

и дури тогаш, дури тогаш!
Сакаш ли, во света шума,
да им го пресечам патот
на тој што ползи, на тој

што лета, и да е света
шумата пак? Сакаш ли?

СРТ

Зелен Ѓорѓија, Зелен Ѓорѓија,
што долго гниеш на карпа,
со кого тоа шепнешкум,
и против кого? Еден по еден,

воздушни трупци, плиткото
веќе е суво, наш убав,
матен Ѓорѓија. Ти сега таков
а ние двај инакви,

зошто сме тука дојдени?
А над нас врват друмишта
Ѓорѓија Зелен, и чешма
таму се цеди, и товар друг.

Кога ти би се прашувал?
Кога пак, јас би се прашувал,
би укажал слатко на врвот
на убаво, крваво дрво.

ЛУЃЕ НА ДАБОТ

Едното под, другото над,
жива е, жива. Кострубонка
наша. Жив сум, постилам име,
да мине под, да мине над.

Убаво чади и тлее, заборавена
средишна маја. Мудар до сакат,
под иста лоза. Кој толку свири,
кој така свири, и дали? Или?!

Едното над, другото под,
жива е наша Кострубонка,
жива, ќе почне да врзува
сега сè што од себеси бега

и што е уште приврзано
на едно суво божество
што нема роден крај,
што не е под, што не е над,

што не е. Не е, не.

ВЕТЕР

Клука часовникот, и црпе
од блескав прислух, торба
занишана над закрепените
наши предели. Зар ти? Ни ти,

ни благословениот, сам,
ни тие што собрале доста,

скокотливи, и нивниот
што објаснува: ветер, етер,

ете Р. Зарем сме ние трофеи
и почетокот ли ни е дом?
Зарем е можен свиток
во кој ќе впови лаѓата

и сенките долго во ноќта
ќе вртат и срп и чекрк?
Колку е толку е, *друѓачко*
злајна, остана непосеано.

ВЕРХОЈАНСКИ ВЕТЕР

Да има такво дете, а пак
да биде цела празнината,
и света мајка да биде
меѓу глечери, и е, и е.

И е, и е, иее, и сè е
токму тука, без остаток
зоврива ќе пука, па не,

ќе пука, па не. Натаму,
непоместливи звучни столбови
а местото непрепознатливо
и ние бескрајно лути.

Се ашкаше во синото инка,
како да немаше меѓу нас
никој отспротива, со глас
што токму ова го прави.

Врв

ОБЛОСТ

Да избиеш, стебло мое,
мое дно! Обвиткано, пев
таков, точен, не отстапен,
неотстапен. Не отповиклив,

неотповиклив. Не урна,
урнатица од чело не,

такво, неотстапно,
да се сопина и да се пени

светата огнена течност.
И точност, да не може
да крцне кора, кораб, раб.

Да е, едно, *о*, едно *о*,
на дно, но *о* само, лост,
чиста област, пречиста облост.

УДОЛУ

(I)

Првиот начин е: да се прогорува
глувиот и матен шајак,
удолу, удолу, кон една нова
глувотија, но нова, да,

која можеби и не сакајќи,
на неочекуван и лизгав својок
од себе ќе се подизмести,
ќе си ја сети внатрината,

мало свиткување зглоб.
Ќе произлезе тежина,
ќе има несопокој, извор,

спасоносна тревога
што е чуноот, клунот
кој однатре лушпата е.

(II)

Вториот начин е: првиот
да се повтори, со отисок
што долго ќе завива
по ново двојство,

дури не се нафати сињак
што не се топи лесно
туку го врти копјето
над сеприсутниот уплав,

а густината, таа не попушта,
но веќе е видлив замор,
веќе е лузната врата

за да не може пак да се сложи
истото тоа, спокојно,
убаво, невознемирено.

(III)

Напротив, третиот начин
го има секое нешто
што крие можност
да досегне, конечно, стварност.

Само букети темно
пред незбиднатиот чекор,
бесконечна, иста свеченост
што ја облива високата,

стасана точка, кожурок
пред узревање. Тој накрева,
без да вознемири

поширок круг. Зашто,
е време, но, и онака,
сè си е тука на свое.

ОНАМУ

Он, он, соседство,
грамади во влакно
една врз друга,
но место за отскот

има, за меурче
во кое се крева
голем произлез
на кривината,

на расчистеното
каде што
ќе се истегнат

во неизмерливост
што е, иста,
овде и сега.

РАНО

Рана, осветлен раб,
сè толку убаво,
дар за синтакса
што од истото

се открива, клони
наназад, да искрвави
во рабно подрачје
на блескања, во прав

од она што требаше
да збукне. Фрлена
латица, мамка

што нема ништо
да одложи. Нема око,
за ова нема склад.

КАЛ

Ако имаше трага,
беше тоа тркалање
на неговото сурово
месо, место за луспи,

да дозрева за миг
што е неспоредлив
со луспа, со место,
со месо, со тркалање

и трага, ако имаше
суровост што копа,
ходници во кои

сè мора да ведне глава
и да се подготви
да чека, да чека.

ПО ЦЕЛОСНО МИРУВАЊЕ

Каде што беше напукнато,
избиваше густо, и матно,
и тука се собираа, сите.
Секој касаше, и секој каснат,

ги привлекуваше матната,

матни, осладени и стрвни.
Завиваше долго кутрото,
никако да се фати коричка

меѓу расчекорените брегови.
Да можеше да си се зајми,
да има мерка, и мера,

па да се пресегне, свитка,
и да ја досегне раната,
да може еднаш да лизне.

МУГРА

На што да падне зракот
кога се врти в круг
и првото и она што уште
не стасало да го досегне,

ниту пак самото себе.
Немаше кој да повлече
ни да открши парче,
да истури, да досипе

од бидувачкиот јадеж.
Најпосле однатре изби
и цврсто го грабна своето,

па лека полека насре
нешто што личи на пат.

УТРО

Линијата беше остварена
без каков и да е остаток,
исправена до чистината
на внатрешната линија.

Ќе мора долго, долго,
до најбеспрекорен ужас
да пребарува и да се крие
во својата појдовна точка

за да си отвори пат
кон прашилка на пат
на кој(а) ќе почне да сида.

Не постои полесен начин.

ТОА

Стоеше бесконечно долго
наведнато, чекајќи го
најдалечното, сопствено зуење,
ветер, дах од смрзнатите

искрести врвови. И капката,
и пчелата, и цветот,
и долги, размотани патишта
беа беспрекорно темни,

без потекло, без утеха,
без бес. Бес, дом
каде убавото гниење

ќе даде знак, ќе биде
господар што заминал
и ќе се врати.

Е

Се трезни од убава голтка,
што е зрак, да се следи,
угоре. Не е вода, тоа е,
но не вода, и одблесок не.

Тоа е, за да биде тука,
сопствено, необрабено,
набавено. Не од вода,
и одвај од зрак, од голтка,

од голтка. Тука, секаде,
толку далеку, што треба
да се ези, да збира душа

во метално синило
што надоаѓа.

ТОЈ

Гледа столбови, во столбови
од редок оган, од редок дах
што божем се искачува.
Ќе произлезе и ќе се врати

во пусто и студено гнездо.

Не се тоа инсекти во лов,
по редок метал. Тоа е тој,
тоа е редок метал, крило

што збира посна храна,
павта по трпеза, по ноќ,
убава и тешка, сид, оган,

по редок дах и метал.
Тешко, тешко е, тешко
му е. Но не е така. Не?

УТРО (бара)

Нема рака што гали
благи изданоци, румени
од блиско раѓање,
румена рака од горе,

од долу, во утроба
што плете прсти,
во ек, во матеж,
во тоа внетре,

што забрзува,
лудачки врати;
несвестица, пена

што се пропиња
високо, над.

ЛАК

Облак, но внатре, во едното,
раката искри, сеќавање
на претходна древност,
на пораз кој е семка

што уште паѓа. Облик,
но внатре, навнатре, о, блик
на вторично својство
врз кое сè притиснало,

на кое сè се сведува.
Дамка, каде великото
отсуство попушта,

каде се топат дебелиите
наслојки. По нив одраз,
небаре лак, небаре лик.

НАД СÈ

Раката искри, раката искри,
пак, на еден брег од челик.
Што паѓа од својот раб? Има

конец за долго паѓање,
боиште, кал и слез. Слезе ли
чекор, слезе ли два,

на еден брег од челик
искри рака. Еве, еве,
има, ќе има! Кој да земе

кога над сите, кога над сè,
се вцрвува и гори образ,
прполиво, високо знаме?

ПРВО

Се подава од дамка
каде што синото
се кине. Не фрла
зрак и сомнеж,

не настапува,
не отстапува,
чека. Зоврива,
стине, се готви

наеднаш да се појми.
Тоа е татнеж, да
но од превртена
звучна страна.

Упаѓа, и поило, стада, сè
во свои раце зема.

ИСТО

Душата на сантата,
овде, в грло,
поредок што одамна

се тресе. Не игла,
не ти, не тркалото
на кое седи бог,

туку преубавото,
застрашувачко, вековно
лице да исплива

и да се крене,
ќе си остане
истиот предок
што одамна се тресе.

ЈАЖЕ

За кого изговор,
бела точка
сред норвешки витли.

Оф, ели, ја тресат ли
пајажината, што се.
Над празното ги држи.

Офелија, тресе ли
пајажина, што е
маја, а ја

чува под крило,
под галеб
што ова го плаши?

ПРЕД ВОДАТА

Се урива модрата,
карпеста слабина
и го затвора
темното грло,

чади и пустоши
преку измешаните
свезди, започнува
темелно да гние.

Ако постои, постои
жар, крило
за големо подножје.

Да пафне, да шлапне,
лист, јазик
што исто пее.

СОН

Трновита грмушка
од соне и од мраз.
Истата сенка

и струдот ист. Бега ли
преку нашата езерска
област? Кој мрзне

и одбива да биде сведок?
А А чаша
не прифаќа раб,

ни косината ја зема
предвид, ни бара чаша Б,
божем е од два света.

ШУМИ ЛИСЈЕ

Онде, во искосена страна
од воздух, пламти лозје.
Прстите ги нема. Гроздот
наназад тоне, станува

печат, пердув, облак,
облог дека никогаш ништо
не успева. Пламти лозје,
наига. А рака, да гали

грозд? Помеѓу, вон и над,
не упаѓа пиле, не гори капина,
ракав од кој се тресе прав

на едно зрно, меѓу месечина
и спили, зрно, лице, зрно
онде, помеѓу, вон и над.

ШУМИ

Гледајте, пак се радувам
и го покривам целиот видик.
Сум, точка, иако во празно

место, за око. Сум, точка,

но во празно, за око,
во мека, млака кошулка,
во сè, во не, во е
што е во галоп,

пред воспалениот, сопствен
почеток. Гледајте,
ќе се радувам, зашто има,

има, подигам полни раце,
камени раце што држат,
раце што добро се држат.

ШУМ

Шумите, непостојни,
надолу, најдолу. Оковани.
И така молчат, така
молчат! Така никогаш

не ќе можат да шумат.
Поле. Ќе прифати ли
и тоа стварност, лак,
лакт во полен? Едната

руда се буди, се будат
руди, високи крда
што високо целат.

Високо, целата трга
напред, ги трга своите
поли, својата сол.

ЛИСЈЕ

Капе пак, пахне, пак капе
во истото, исто. Затоа држи,
нè држи, нè содржи. Дршка
од своја срж, оној лост,

веќе заборавен, отсутен,
под шум и лисје, во ред
што навален стои, зрее,
гние, за човек, за Бог,

за себе човек и Бог.

Кој стои, право! Стои ли,
бележано, бележито место,

ретко, да постои тука нога,
кога постои во истото исто?
Пак апе, пахне, капе пак.

ТРАГА

Се подава над тоа бело
и свирепо, каде што,
пред што и да е, збукнувал сун,
света војска и од, и кон.

Ова, го допира ли самиот
ум на бога, и пукнува ли
во цвет, во цвет, во цвет,
со крепка мисла, здравје,

на раничка во кругот
од кој е исфрлено сè
што нема, макар далечно

својство, да издржи соседство
на каменот, или на празнина
што му е ветена?

ЛИЦЕ

Нему само змијата,
северецот, нему змијата
на северецот. Великиот,
неосквернет премин, лице,

грутка блесок од памтивек
што ни се ближи, усвитен
лешник, келија, одајче
што возвраќа со огнен камшик,

со две прави, со уште
погуст мрак. Не беше
уште време, немаше до него,

немаше за него пат.
Само змијата, северецот
рез велик, неосквернет.

ГЛАС

Туку се крена целиот север
да бара друго место,
да ги поместува сантите
за студена, луда похота.

Одаја, престапни соништа
нишалка за товар што коси,
самото сечило што ќе најде.
Да се втурнеме во таа можност,

на водата: сестро, на лебот:
брате, да се провикнеме
од најизвесното, ледено

острило: кому се остава
величественото празно?!
За каква пуста свеченост?!

ДРУИД

Дури доаѓа да допре даб
Друидот се искрева,
ливче, во чашка, круна,
отфрлено, струјно корито

за да се полни дожд и роса,
оган и сенка од која врвот
црпе, се ведне, фрла,
го фаќа во тешка смола,

во тешка свила делот,
целото, чадот. Станува ли,
преостанува ли, убаво,

од дел и цело, цел и дело,
од чад и свила, од Друид
што ноќе гали даб?

Трмка

ОБ

Облак, облека на просирноста,
тоа е лукавство што само

еднаш успева, ако е тоа,
ако успева, ако е тоа тоа.

Обмислен, проветрен, облик
на редок воздух, на редок вознес,
преобликувана, чиста случајност,
празник на иста празнина,

јатка на голема помисла,
на голема замисла за долг
спрема должината, да бидат

долу облакот, обликот и просирноста,
да има празник на чиста празнина,
темното да рече *ој*, да тече Об.

ЛОСТ

Од свирепи остатоци, од ветерот
и од ведрината, првата пупка,
виулица, првата чиста разрешница,
сончогледово, сончево, сонливо око,

околност што лостот ја чека.
Нека се трупаат разресените
крпи, на студот, на јасноста,
на полнотата, ветена алка

на која ќе може да висне,
со него, без него, наспроти
него, затревена козја патека,

свеченост на воинствени соседи,
на свезда, на две, на три,
глутница што него го слуша.

ОБЛОСТ

Да избиеш, стебло мое,
мое дно. Обвиткано, пев
таков, точен, не отстапен,
неотстапен. Не отповиклив,

неотповиклив. Не урна,
урнатина од чело не,
такво, неотстапно,
да се сопина и да се пени

светата огнена течност.
И точност, да не може
да крцне кора, кораб, раб.

Да е, едно, о, едно о,
на дно, но о само, лост.
чиста област, пречиста облост.

ЛАБА

Лабава плетка водава, рекава,
Лабава. Сè може таа да види,
од оној што може да ја види,
од оној што може да ја води

низ води со бучни грлици,
нафрлани пликчиња по меката,
девствена кожа, поле што самата
ќе си го вети, на кое ќе му вети,

на кое ќе му се вети, без црти,
без нацрти и кројки, извлечени
грубо од топла дремка за себе,

исправена кон една стокмена бројка,
кон една кројка стегната,
лабава плетка, плитка, легната.

ЛЕБЕДИ

Меѓу нив ти, единствена,
едноставна, над воспалениот
раб на светот, на друг, на трет,
единствениот, едноставен, свет.

Заталкана, толкувана, ти,
блажена, ти блага, беше ли,
беше ли ти, беше ли? Ти ли
беше меѓу нив, една и иста,

од овој единствен, од друг,
од некој трет, од некој свет,
од некој одвај овој свет.

Од благословот, од блажината,
од благоста, меѓу нив ти:
заталкана, толку толкувана, толку.

ЛАБА

За тебе водо рамното,
за тебе водорамното,
калното. Вертикалното, пак,
во тамошните прерии

го врти ласото и мавта
над својата неверна сенка,
и сè поверојатно сè е
на тапанот на земјата,

незаменлив, менлив и бучен,
твоео ронливо месо,
твоео ранливо место,

зашто си, водо, грешка,
зашто си, водо, грешна,
ласо над сопствена грива.

РОЗА

И јас ги спуштам клепките.*
Ловецот си има своја тешка
ноќ, своја сласт и кал
од која го меси пленот,

од која се замесени со пленот,
кој спушта тешки клепки
зашто си имам своја тешка ноќ,
своја сласт и своја кал

по која следам ловец што пленот
си го следи, под клепките,
во тешка ноќ, со сласт.

Дали се клепките спуштени?
Дали се добро спуштени?
Дали се клепките? Дали се?

ЈАТКА

Аз, буки, веди, шум,
и азбуки, веди, шуми.
Се ведне за да се вдене

* *Ги зайворам очийте* - Хорхе Гиљен, *Шпанска лирика*, Просвета, Београд, 1963,
193.

во мрачно зелено срце,

поило, опивка расфрлана
каде што тие ќе минат,
каде што веќе минале,
убави и неразјаснети,

опасни, целите една цел,
воедно цели, во едно цело,
со напред кренато весло

над аз, буки, веди, шум,
и јаз, буки, води, шуми,
во мрачно зелено срце.

АЛТИЦА

Тоа беше Алтај, пердувесто
семе глуваркино, ноќна мора
на едно свездено јато, мое,
твое, негово, со големо срце

од снег. Од виулици, од удар
на гром што се цилитка
по падините со шарени,
бели јаганца, станува

стракови лудо, блено билје,
белега за да може пак да се урниса
Алтај, еднаш засекогаш фатен,

несфатен, тукушто вратен
од похотни свездени бегства,
од Алтај, од алтан божји.

КУЛА

Алтица, голем ал,
ал-птица што алова
сенка фрла врз Горна,
врз Долна земја, уплашена

од своето сопствено чудо,
од своето сопствено чедо,
од сè до што се допира,
од сè до што се добира,

па капе од светот-цвет,

од цветот-свет прокапува.
Доцна е, сè заборава,

доцна е, се заборава,
а кулата надвиснува, алова,
врз Горна, врз Долна земја.

ЛУЛКА

Да пофатиш темно жито
вселенско, а класот паѓа,
ја влече својата ѕвезда,
обилна полутемнина.

Тој жетвар не си ти.
Од тебе паѓа сенка
во летна временска локва,
по беспаке, по горно

друмје, зашто ти,
тоа што требаше да си,
каде што тие се мешаа,

пофаќаш темно жито
вселенско, а не си, не,
тој жетвар не си ти.

РЕВ

Тој што темнее, токму тој,
се колеба во колиба, и мисли:
дали, и доколку, потоа што?
Се поткрева, се покрева, но дали

со лет ќе го благослови сето ова
што узрева на удобно, опасно
зглавје? Некаде врвuwка жива
вода, но околу ни жива душа,

ни за жива глава не става
капка за океан, за два, за три,
за еден поразен, празен бог,

што не знае веќе да игра,
да војува, ниту во колиба
да седне, да се поколеба.

НИЗА

Беше ли тоа мрежа, сенка,
ти, којашто требаше
да дојдеш, враќање полна,
зафатка пламен, густина

на милта од огновите
што веќе се на пат,
за овде, за онде, за таму,
пат што ги враќа дење

и пат што ноќе ги враќа
кон една, кон прва искра,
првата искра темница.

Беа ли мрежи, сенки,
обични, облачни гости,
нашите скапи демони?

ЛАК

Лет нагоре, на гора, над гора,
гребаница во воздух, ух, дух
заскитан во големо, празно
минато, без око, видело, вид.

Подлутено воздушно месо,
столбови болка, колку
да истрае горното, за себе
да чува свест, да чека

нова повреда, светилка
што обновени од долу
не изнесува, истинати,

исти, со неподвижноста
зафатени, зафатени
од неподвижноста, чисти.

ТРМКА

Од врба прсти, неспокојни
прачки човекови, треба ли,
може ли, смее ли од нив
да започне голема делба,

со таков арч, со арач
во восок, во крв, во мед,
додека венецот капе,
а нога, и рака, и крило,

и сè што некогаш било
налик на ветер и облак,
на седело, весло и седло,

се траќа, се витка, вика,
помеѓу прачки човекови,
неспокојни прсти од врба.

ЈАТО

Грутка светлина во сончевите
наноси, во непрегледните соспи.
Да не се премолчи, да не се рече
наврапито, да не се 'рчкаат

'ртките и загарите, старите
повреди, задреманите легии,
зашто е ново утро, бреговите
неиздржливо убави, паднати

на погрешно, страшно место,
а снежните јата скорнати,
светлосни грутки, непрегледни

наноси угоре по патиштата,
меѓу 'ртки и загари, легии
под неиздржливо вистинит снег.

Сенки во огледалото

ФИТИЛ

И на мракот во мојот говор
се жалеа Ципријане.
И оној што законите ги кине
ме даруваше со влажен лист
та беше провозгласено
отсуството на војникот
во круг. Еден овде се напрегаше,
требаше само чекор

но тие го започнаа
својот несогледлив наум;
едното па другото буре
и така со ред
сè до каменливото подножје
на еден наслов
ни да ни не.
О радост, за ретките вино,
кога глаголот одекнува
а вие под гранката
цврсто затворате дланка.

РОГ

Овде се сврте блескавиот
и смири чекор
божем сме ние на ред.
Чекајте пане,
езерото не е винска чаша,
одминал карванот
што го чекавме до трети петли.
Ниту таа да нагази буква,
предобра и умна,
ниту врз мене да огрее ред,
никако да се воспостави
пустинското царство на зборот.
Го копаат ветришта борот,
набива ридот капа,
целата ука се збира
во оние што нема
никогаш да се смират.
Ќе мора да се стане,
бој да се фати со сидот,
да ни се разигра видот
по една ракатка сјај,
да нè подземе бран
од Маврово до Алтај,
од тука до Тјен - Шан.

СЕНКИ ВО ОГЛЕДАЛОТО

Беше ли тоа осека во огледалото
и твоето чело на ветрот
просирно
меѓу лисјата што се успокојува
во конечен поредок.

Колебливоста продрела во пројавното,

до патеката со водоземци
низ кои води основната црта,
граница што мора на прескок да се мине,
за да се придржи огледалото на сидот,
светот за да може да се одржи,
да се додржи
и да се смири.

Спасоносно е што барем разбојот
сè уште може да се наслушне,
што на некоја студена ѕвезда
одвреме навреме ќе застенка
твоето бело годиначе.

ПРЕД ДА БИДЕ

Таарò вика, одсвонува,
го остри сјајот на празното
и прави засек.

Таарò е корен, и карпа,
и ти,
и примамлив можен раб
на кој си виснал.
Зар само ти по меѓите
напролет
ја вртиш сопствената лушпа,
меѓу нас кроиш пат
и уриваш ветровит
и градиш ветров дом
за она што речиси е.

Ти што виде
како *ѝиѝгароѝи скока*
во новата година,
гласни се во косинава.

ЗЕМРАН

Со лесен наклон, око
полно, можевме и ти
и ние, треперливото, то.

За најупорниот милост,
зар битието до срча
единствено царува тука,

господар што тресе ред

и спој, храна за сите
уплашени, кога се ведри.

Лека полека, ќе скинеш сè,
ќе речеш: ведрото Земран,
овде лежи Кирилово ѝело.

Крснозе да направевме
каде што тоа избиваше
и затврднуваше двојба.

Ѓердан гемија гозд
заборавила, опара утрук
термун панила, брате

уморено, остани така,
раката свиткана откри
зошто го таиш и каде.

БОГОРАСУМ

Ќе отклучам, уште круг,
макар да е мокро село
стокмено за исчекор.

Б пред дабот, сенката
со други сверки, открив
торба каде спуштил,

зошто има прескокање
и шумата на кого е,
на каде сме наведнати.

Малку оган, глас и вода,
сме виснале преку ред,
не е тоа само така.

Над пат, под пат, на пол пат,
уште јас сум неизбришан,
меѓу правта уште јас сум.

Отворете Богорасум.

ДЕПА

Ухне сверето, на средина,
од старо во постаро гони,

се беше изменило лицето.

Една грда страна, вели,
догорче го крепи видното,
моме! Да се отвориме

оти те прививав до лебот,
ми беше јасно сè видов
од далеку, колку е нужно

за сведоштво, да можам
да се исправам, класот
да го помилувам, ечна.

Одајата чиста, еден
од темните се ведне,
шепне; Сев, погуста ноќ.

Ретки се тие што ловат,
заева веќе, и полни.
Понадата уште незготвена.

ЗАОД

Ни Визант таму се виде
ни други свети градови
а немаше кого да прашаш.

Сал негде во разреденото
таа се спушти, решена
да удри прва црта.

Скордек и Искро и Сано
мрштеа крупна веѓа.
Грлестиот северен пурјак

ќе нагази каде што треба
ќе си го расипе ловот.
И раката падна под сидот.

ЗАР

Беше го грабнал момето
и од врв на врв
прекрстил сламки

каде што не посега

ни раката на бога
ни умот низ процепи

дува, ниту дува
низ процепите
на умот.

КРИВА ЛИНИЈА

Амòре. Море, море, Аморе!*

Настана таква глад, сунеше.
Тоа ти беа денови, време

на проверка, над сè.
Оној што гледал од високо
и тој што помнел, кажаа,

распнаа мрежа. Еј како е
сè измиено, се чека уште
зрното и може да се тргне.

А ти што крена колиба
да чучиш долго во мракот
додека грми можното,

запри се низ удолницава,
помисли на започнатото
и конечно одреди број.

Зарем е зборот зајак
та си се ветросал така
низ пусто поле араманско.

СКОРО БАЈКА

Ни озеро ни лес,
одвај пес
под чуденка.

Осирај се, моли,
листај.
Сè ќе си е чисто,

беспрекорен вин.
Старецот си дреме,

* Gustav Renè Hocke: *Manirizam u književnosti*, izd. Centar za kulturnu djelatnost, Zagreb, 1984, 25

клинот е во клин.

Ете рамнотежа,
совршена шанса
да се доуточни.

Ти вложуваш напор,
тој не седи мирен
а песот си чека

ветен јужен ветер.
Озеро ли, лес ли?
Пес ли?

СПИСИ

Испиј си и спиј си,
и списи скриј си,
исписи свиј си
в џеб.

Не праша чиј си
таткото леб.

Свиј си колено
и лиј си полен
солза.

Јасен текст полено;
од списи
полза?

Што викав они,
кога жалив?
По тебе палив
мос.
Исто па исто:
низ трње, бос,
ти тражиш залив
од чисто.

ПЛАЧОТ, НИВАТА

За љубопитството саде
изби петугора,
чекал чекал, опакум...

Паки садиш оридон

а тој седи сам,
на орана гора роб.

Зоб да пониш слух
во асмото морен брате,
сè е тука одирно.

А не сакав да се кренам,
да ти сенам редна иа,
да се гордеам преку глиб.

И ќе втрча чакал чекал
сиот вода, отрокосан,
со празното полно азно.

Љубопитство саде крадев
преку зерна петугора,
име странно Костадине.

Еве, рамо ќе потурам.

ИКИРА?

Низ тундри, ако е нужно
по л'штава думелна икра
да врзеш, да ми го најдеш.

Кој кренал високо глава,
прилегнал и сторил пакос,
амален завре, отишле.

Што врисок беше, што ута.
Од толку многу тенчење
на истото место се урнал.

Иделе тие низ жито, сам
окит го водел коњот.
Пред ревот на последното

морале да се веднат,
пред богот остаток сами.
Другото беснело внатре.

Никому збор да си зуцнал
предоцна дури не е. Збрсни,
немој да заобиколиш.

Да врзеш, да ми го најдеш.

УЗДА

Класа ли јачмен и коноп
каде што ќе се случи,
иде ли шепот меѓу вас,

врти ли опаш пред коњот
подзапирајќи. Има ли извор
за да одложиме коренче

да се добие, отпреку
за да се види. Јавале
Њугул и Нихтен, немало

што да се каже, трупало.
Сè може да ни се најде:
и сува кора од врба

и кај што имало граница,
се цедело капка по капка.
Ни јачмен цвета ни коноп

туку се мрачи Астурија
додека тој се пропиња
и фрла сенка над градот.

УЛУМ ПРЕНТАМ

Сведочам; Јабланојските,
божји прст кон наше исходиште,
имаа некаков наум.

Не може туку така
од чисто празноверие
да збукнат

и да наразат око,
лудачки да се фатат
за гол осветнички нож.

БУЛАЧАНИ

О зелен господе слушни,
господе на зеленото
чуј ме.

Направи во мигот
стопати оттука
да тргнувам кон горе.

Запраши
од раскошот на тргнувањето
по околното чудо.

ОГНИШТЕ

Да се задржува
од онаа страна на зборот
каде што избива
сеопфатноста
и можеби дождовник
се прпелка
во сенка испокината
значи да се превиди
големата стонога,
провевот,
разнишаното пламенче
и твоите зафатени раце
со претежок,
просирен товар.

ЕЛСИНОР

Да скршевме гранче чаталесто
разведрено ќе се отвореше
на пајакот тешкото двоумење.

Беше мошне едноставно
да се исползи на брегот
беспоговорноста на дабот
каде што стапуваше
во несогледливо рамновесие
со некоја содржина
неодгатлива.

ЧАТАЛЕСТА ДРЕНОВА ПРАЧКА

Финските шуми,
дивиот лаеж,
убаво на раната

да легнат.
До глуждот на боровите
да се стаи падот

и да се свие крошната,
и оној зад неа,
што мисли: ништо ново,

ништо порадосно!
Сè што ќе падне
овде, што ќе се крене,

станува убаво,
неиздржливо,
од високо се гледа себе.

ПЕПЕРУГА

Ќе погреша
во летањето
и ќе се заклати
над нашето,
своје изобилство,
а од вртлозите
во кои се потрошила
капе желад по желад,
пена од светиот,
откривачки жар.

Ни беше на дофат
руменилото,
слатката кал,
а еве на што се сврте.

ИЗЛЕГУВАЊЕ НА СОНЦЕ

Се одвитка наједноставното,
утот од гнездо, целата дружина
в примка: шумеше трска.

Како е дотаму можно, стапка
по стапка? Зошто откажува
лактот, капката, по неа сите?

Кој прв врз процеп клепа
и дали е воопшто исто
она што крај нас остинува?

Ни капе во врат под стреата
додека Мервин одговор чека
од пријтелот што лови риби.

СИД

Што е наградата
и што ми земаш,
и има ли и и!

Преплашено ми било
соклето,
и пушта клик,

пајажина врз гранки
ореови,
да не може да никне,

да лизне со златен јазик
лутото,
ајдук што сите битки

успеа да ги реши,
да го отсопне оној
што предвечер вика:

чешмата, браќа, чешмата,
и долго одмотува канџа
мешајќи мелем.

ВЕС

Прпелка златната рипка
и ваму и таму прска.
Се витка светската трска
и среде плиткото лето
го лови уплашено те-то.
Пак ќе си биде по старо,
ќе си се стаи лузната
и везден Вес ќе угрева,
од планина до заода
свездата ќе остинува,
ќе биде прва буква
на матен,
лековит говор.

ОКЛОП

Тоа што струи наоколу
досипува токму навреме
дури се топи сабјата,
зафрлено луле господово,
дури во кругот се вели *да*.
Ќе се повторува уште светилката
и ќе си кружам пак,
таратак, таратак,
и братот лак
ќе рече:
аааак, како е востер
зафрлен, околу оклопот
клопка, повеќе не беше можно.

КАЛ

Вознесен ладен говор,
можен дослух
со свети садови,
со откршок
од некој затемнет Граал.

Зде прииде и каза
двоен предел,
предводен дел
што трипати обвива царство.

Помеѓу сонце и луна,
околу круна
со ребро врти војска.
Тој скап, за збор
се фаќа
и дува, бог да чува,
та ечи хоризонтот.

Тие во бојни редови
ја полнат гладната сенка
и тенка можност има
да спасиш некој од зима
оти со себеси го плаќа
патот што си го фаќа
низ себе.

НУЛА

Оран си, о ран си!

Сиот ран си оран,
сиоран, Сјоран.
Сиот ран бел босилек,
лек, лепендек.

Од листот паѓа чистото
и шири круг.
И ќораво и сакато
зад плуг.

И мислиш и шесташ
а честак сите места
па наше било нивното.
Од веста (,) од спротивното
што ветрот го полни
ни здрави сме ни болни.
И браздата и листот, исто,
кон големата кула.

СТРЕА

Во воздухот,
оние што ќе бидат
безмалку веќе се.

Сè веќе безмалку
никне, можно е
скоро од нив

да зграпчи
смелата рака
негова.

Ај-ја, ад-ја, јад,
си капе во ведро
ведрот,

сите сме на отворено,
фрламе угоре капа:
бистреа, бистреа,

истреаби.
И би стреа, и би стреа,
и стреа би!

РАБ

Божествен, божји сам.

Ни грам
сигурност,
чисто колебање е,
расчекорен, корен
што ветер прихранува
и станува наеднаш
оној најлошиот,
прв што се фаќа
за крвта,
врв што потценува
од прва.
Тоа па тоа,
те чекав толку долго
и мрзнев на секој агол.
Еднаш не собра сила
да втрчаш во средината
и да го подбереш светот,
да бидеш она
што никогаш не ќе сме.

РОБ

Горен, обгорен, рен сторен
дури построил рамка,
рамо да има за чекор.

Ако прескокнеш, на исто
пак ќе стасатш, подобро
чувај го за скудни времиња

тоа што си го делевме.
Беше стопотило ждребето,
па тие околу огнот

одбрале нова мерка,
пофатил мустаклијата
и удрил мерак

од кој се нема лек,
сè живо фрлил на колена.
Сега откосо гледа толпа(та)

и чека да свене фитилот,
да испише наслов
што долго ќе се толкува.

РОМБ

Ром, роб, ом, Об
прибери сачки зборови:
бор, Мор, преку дворови,
подзасушени борови,
исправи се во ковачница
и почни да нè распаметуваш.
Првата вика: рековме,
не може секој оттука
да скрати кон рајски ровови.
Другите виткаат врзопче
и еден старец пресретнат
се чуди на наградата.
Борот роб на робот бор
рано по Об му ромори:
седни крај ромбот, одмори.

АРКАДИЈА

Ќе да беше сонила нешто земјичкава
во ова легло неудобно,
во таа крцкотлива поетска граѓа
каде што упорно се вгнездува
на сколовранецот палавоста.

„ПАСТИР СКИТНИК ВО АЗИЈА“

Показалецот, патот и стапот,
и ете нешто сигурно
сред Азија.

Зашто ни стадо има, ни брег,
ниту месечината со малку стварност
ќе нè подзацврсти.

Само пустинската лисица
понекогаш успева:
да скокне ли, да чека?

ЧАД

Септемврија во долинката
а назорум гранките
до самите прсти слегуваат.

Далечно и студеникаво

испакнува твојата помисла,
снежните врвови
каде со напор може да се забележи
како ја гаснеш заборавената свеќа
во обред
што одвај дотрајува.

ЕРИТО

Си била видена со лицето
на решетката
од која се подавал кон нашата страна
еден отпаран конец
што речиси и не ти припаѓа тебе.
Во голема чаша како превриваш
си била. Сибила.

Онаму каде што твојата веѓа
во нејасен прашалник
незабележливо се преобразува,
можеби лале меѓу облаците
светнува,
нестрпливо латиците ги изострува
и само чека знак.

Испрекинатата оска
одржуваше тегобно рамновесие,
а ние го гледаме
само мазното лице на зборот.

СНЕГ

Упорно град се започнува
во длабоката сенка на цветот.
По падините царски лозја
и однатре обид за песна
за да се изгребе дното,
да не се отфрли ништо
од нашите ведри можности.
Ќе излезат од нас најдобрите
да вкрстат раце со трудот
и долго ќе оди шепот
за оној што сторил подвиг,
одбил да пее исто.
Ќе ни се нареди белото
додека цветот ќе рамни
една по една планина.

ПРАВ

Требаше да се бира,
да се потргнат наеднаш сите
до кај што каменот чека
ветрова војска да мине,
тврдото да свие гнездо
за благословен пород.
Тоа е твојата стапка
нејасното што го предводи,
од суво на суво скока
сè дури не се прочу:
сè што се рекло,
во туѓа бавча плод,
ни има порон, нор, се рон,
о рони сон, се орн, се ро, а.
Ете, се гаси, бар нешто спаси
од тоа.

БРОТЧЕТО ТИ ГОРИ

а ти си раат на Арарат,
со долна рилка до појас
му држиш сенка на светот.

Се топи грутка снегова
и ритам нов се нуди,
низ престолнините

парталавото сè живо пленува.
Време е да кренеш камшик
и да се стркалаш долу,

да си ги видиме лицата
што темна страна огревале,
да препознаеме лаѓа.

Но ти си измешал закони
божем никогаш челото
не ти допрело планина.

НЕБО НА НЕБАТА

Еве ти доаѓам
дедо Августине,
ни рака ни ум.

А минувањето,
како ли ни се случува,
од каде доаѓа
и каде оди
тогаш
кога го мериме.

Што да ме заведе
и што да пленам
на чисто и на рамно,
кога и стар и мудар,
кога и Вејнемејнен
изврте болно зглоб.

ПРЕКУ СИД

Исто па исто, уморна сестро,
префрли јаже.

Аште будет в ношти гром
бргу во лов на искра
оти е веќе смачено
на бога и на орача
околу појас да витка
разблажен јунаков наум.

Тој што низ градина шета,
пленик на деспот лале,
се уми преку сид,
може да донесе вести,
во сјајот на огледалото.

Исто па исто, уморна сестро,
да не се преполни морето!

ТОЛЧНИК

Во урна светлина
розата се урна.
Не, тоа не можеше да стане,
не можеше да стане
од полно плен,
од полен
од поле лен
во околината на Ур,
на деветтиот
негов темел
кој избива можеби

во овој преубав чад.

Ме сака, не ме сака!
Ме има?

ПОЛЕ

Белиот воин, кревајќи се,
подаде рака.
Лист, гранка,
лист на гранка,
лисна гранка,
зуј на ларва,
зујна ларва
од остарени светови.

Макар опустошено, сино саќе,
модрите, празни полиња
каде што волкот на молкот,
тукушто, од памтивек
се врти и бара место
во сланата, во саваната
низ која воин,
уверен дека е друг,
дека е уште,
подава рака од креда.

ВО КАЛ

Не светол, не темен,
не земен, неземен, не.
Да. Земен од тајната
градина божја.
Зрно, семе во огнена грмушка
во жежок грм,
во сјајна грмка,
в збукната трмка,
срмена,
срмка.

Со пчели, над ели,
над букви,
под буки, утки,
темни уки,
вечерен укиг шумски,
и умски,
и зимски друмски талкач.

Само гласникот, самогласникот,
да фати крај со крај,
крајот да си го фати сал, та
да се крене плотот, плотта,
неговото месо, калта, кал.

ОТКОСО

Од далеку, о далеку
се полниш
со својот голем плен.

Од кога, до кога,
досипуваш вжарена
другост, сосема
инаква жед.

Копитото за кое треба земја,
за кое треба Земја,
остатокот
што во маглата открива дом.

Корубата сраснува
со црвенилото,
со рофкото земјино месо,
за да не може никој
да праша,
да не може никој
да каже.

ДАХ

Над красен
карстен предел
врховникот си седел
од себе заматен добро,
од ухањето и сржта.

Долу, во златна прав,
подвиткан, прав,
без водилка рака,
без нацрт,
без цело и без чисто,
замесував,
густев и пустев
над красен
карстен предел,
да може да се замати добро,

да ухне и да сржи,
да се додржи,
да се одржи,
да нè подржи, да!

ЗАЛЕЗ

Го затвора излезот
големата мравка,
со лист, со навев
од преку с(м)рт.

Зошто се празни
исказот?
Над него јата
искри, глотеж

кој може да зачне
инаквост, стреа
за коњаници
на отворено.

Но иде време
на велика тихост,
на чиста линија,
пајажина и мраз.

Сипкава преѓа е свет

УЗДА

Шуме са т'мни, густы, пусти,
на пут са они да се поместив
у друго т'мно, у друго густо,
они са скоро друго пусто.

У њима падав, од њим се дигав
модри ширити за целу земњу,
и за под земњу, и за над море.
Они се држив, за њим се држи

свонац што бие све наунутра,
па двои т'мно, па двои густо,
а тамо узда на гранку виси,

около њума мрак удара
и све што дише усред њега,

у шуме т'мни, густе, пусти.

ПРИКВЕЧЕР

Он не улаза ник'д у село.
Застàне само до прву куку
и туј остàви две-три свезде.
Они се скриев у густу траву

и само чекав кој ќе пројде,
само те чекав к'д ќе пројдеш,
к'д надвар село ќе га изнèсеш,
к'д ќе отвòриш прву куку

да се напуну с'с т'мно поље.
После се згреев и корен пуштив,
па се разраснев у ниску траву.

Тамо са биле и биље брале
да га излèчив, да га уплашив
тога човèка, човèкатòга.

К'Д ЗАСТУДИ

Земња застàне, кука се врти,
деца искàчав, свезде улазав,
разменуев се у тесну бацу.
У седму шуму, и у девèту,

под само небо огањ бучи.
Над ñега летав, над ñега светив,
падав и тлеев на рагожину,
на модру крпу од месечину.

Кука се смири, и земња тргне,
а они раснев до први петли,
све пòголèми, све пòстудèни.

К'д се разд'нив, не се познавав,
не се разбйрав за што ли поев,
ама па поев, смеев се, греев.

КОРИЈА

Кори ја, ори ја, стори ја
пепел и прав, таа ќе зајми

од Бога век или два, три
или четири огнени круга,

божем е друга, божем е полна
вкопани мали дојденци,
па дење празнат, па ноќе полнат,
па ту е горна, па ту е долна.

А над Пчињу к'д расне
свезде у њума гаснев,
вуци по њима виев.

Знае вук, лукаво свере;
к'д дрво се гледа мутно,
з'р корију ќе гу разбèреш?

НАГОРЕНА КЊИГА

Она е педу над море, а корен
ву е у с'н на лудога цара.
Ни златни пилци не можев
буднога да га одржив.

Сеновита војска чокара
над море и преко цара.
Чиву руку она с'г
бац'е, на кое весло виси,

најпосле да легне меѓу нас.
Млади се гушкав с'с млади,
док златни пилци поев

и све што око збира
истурав у тешки кал'пи,
у царство под облаци.

БОЖЈИ ЛАКАТ

Вино и раќија, вино и раќија!
Мало и големо, зелено и зрело,
под шарено перде гл'та, пие, пое;
страшна божја сојка златни перја шири,

опаш покаж'е над уплашен свет.
Кој се крие тамо, кој нè крие тамо,
од овдè кој бега, кој бега овдè,
и кој пресип'е сиво у зелено?

Све што е његòво трчи меѓу бое,
радѹе се, вика, гледа од висòко,
истѹра га чудо врз тија што спиев.

У сам центар с'га крај сака да удри,
а ми стоимо, голèми и страшни,
убави и страшни, убави и мудри.

ПРЕД ПОВИЃАЊЕ

Имаш дупло дно
еј преголем свете,
све мора на пут.
Од сл'нце до ветар

мерку зима скачка,
прерипѹе снег.
У жуто трчи жито,
лабав мос е клас,

од грб н# тресе рид, о,
мршти се на нас
добра мајка кал.

Оо-оп, ќе мора нога,
од Бога до модар дол,
до црну пупку.

ПОД БРЕГ

Наведнеш главу, анцàр избèгнеш,
пуна ти рука ваздушан пепел.

Како да 'рзне коњ испод село,
све повисòко у ветар каска,
а ветар ли е да му верѹеш,
у Рим засп'еш, над Стамбол станеш,
нап̀ни ти се кука Етр̀рци.

Негде висòко деца се бржав
и врљав стрелу у ед'н народ,
ни знае кој е ни к'д ќе појде,
ни коњ да 'рзне блиско до село,
ни Рим га плаши, ни га радѹе,
сви ширив руке и ветар пунив,

над јуже рипав, жарчиња гаснев,
а град што сакав да га подигнев
све поубав е, и повисдоко,
све пошироко е, и подлабдоко,
наведнев главу, анџар избегнев,
напунив руке ваздушан пепел.

ЛОВ

И ластавица и мравка,
и страшна нога човечка,
одвај ќе можев
до себе
да се довлечкав,
да издржив голѐми дарови,
да ги донесив
како што Господ дал.

Озгора стално пада,
пунив се очи и руке,
нишав се
над све што е големо
и тврдо.

Ако се вратив они,
ако осветив пут?

Поза ридови,
од куде реку,
од онуј дупку под облаци
веќе се чувев загари.

ВЕТАР ЛИ БЕШЕ, С'Н ЛИ БЕШЕ?

Ветар ли беше, с'н ли беше,
ветар од с'н ли беше,
тики спушти се небо,
дигна се село,
над Солун, над главу,
над Солунску Главу,
измешава се с'н и д'н.
Сви спиев на небо,
сви у село спиев,
сал ед'н озгора
на опуту, на божју вегу виси,
сал ед'н оздола подава руку

за руку да га вати.

Да га спаси ли?

Да се спаси ли?

КАМБИНА

Она га дигне село.

Како орàси

затрòпав свезде

по ќерамйде,

ваљав се деца

по туѓу руку,

по Кумову сламу.

Добро е

што никој

низ џам не пау'гќа,

што не мòже

угари модри да види,

у срце да му улèгнев,

па после иди бај му,

тражи низ травќе лек.

ОНИ

У свету т'мницу

рипав,

бркав се с'с пеперуѓе,

с'с кучиња по цел ноќ

се џавкав,

забрàвав да помèстив свет.

К'д сретнев саму жену

позлàтив гу целу

по косу

и памет ву зав'rtiv,

под стару врбу

пламенче закòпав.

К'д с'мне,

к'д се гзд'пи,

свак иде у свое дрво.

ЊИВА

Они дова̀гав,
под црну земњу
идев.

Све ђи е пуно
и рамно.

Идев,
и целу планину
носив.

У њума
там'н т'ман
почну̀е да ц'вти дрен,
јаганца блеев,
овча̀ри подвижну̀ев,
отва̀ра се смрзната рука,
пуни се жир и сл'нце.

Невѐсто красна,
да се промѐниш
да се дотѐраш,
прошѐтај меѓу свезде.

ПОСЛЕ Д'Ж

Лековѝто
жуто предиво
над бару,
над студѐну бару,
над Ерусалим,
врз едну̀ страшну војску,
врз едну̀ војску уплашену.

Кудѐ е пошла,
кој гу пра̀ка,
кога да слуша
и кога да обѐси
на висок кедар,
под убаво сл'нце,
пред да зарикав елѐни
по скршен рог,
пред да се чуе труба,
пред да се чуе рог?

ТАЈ РУКА

Тај рука
што не е од воду,
што не е водена,
што не е водена,
од воду врља у траву,
у воду од траву врља,
све од ред менуе.

Тај рука што збира,
и што е далèко,
што лади вруко чело
с'с воду, с'с траву,
с'с руку од воду,
с'с водену руку,
с'с водену руку,
тај рука се дига,
тај рука се спушта,
све у воду пада.

В'РТЕНО

Прави се мос. Модрото се витка,
све се мути, искача се на плитко.

Ќе биде ли, не ли? А време е
к'д требе да се седне, с'с ред
да се истрèби све, да нема конац
што дава високо и ниско, што двои,
покажуе пут. Кој глас ќе пушти с'га
т'ј има дебел корен, т'ј знае све.

Прави се мос. Све што се врти
дајте, потпрете туј и таму,
повеќе не се трпив промаја, с'н и д'н
што немав брег и дно.

Прави се мос. Почнуе.

ГОТОВО Е

Сви под корубу,
од преко планину
искача рука.

Кој да жали,

до Бога да вика
за празно место,
за компиров цвет,
за оној што појде
па се врати, у модро
гледа, у друго до колѐна.

Сви под кору̀бу,
у рука̀в.

Брго затварај очи;
ке оста̀не само труба
што цица жуто млеко.

ЈАБУКА

Не си ти само лукава сл'за на гранку
у око што ни врља праши́ну и с'н.

К'д падаш
у далѐчни царства ечи
и горчиља̀ва семка, диво ве́пре,
наслушну̀е пред да се отво̀ри.

Гледамо те и вртимо главу,
копамо ме́ге.

НОКНА ПЕПЕРУГА

Нешто голѐмо пау'гкаш
низ огнено џамче.

Тамо главна мистри́ја
зарамну̀е све,
склопу̀е се заветна буква,
привршну̀е празник.

А м'кнеш тешко парче,
у жешку границу удара̀ш,
насету̀еш
како пол'ка свртну̀е трка̀ло,
отвара̀ се он.

А ми,
под тебе смо но̀ке,
и д'ње смо под тебе.

ЛЕД

Од висòко, од будно око,
паднàла трепка, паднàла греда,
утепàла бабу, утепàла деда.
Све што лета, све се плаши,
Дигнà се јато, од воду, од блато,
шатќино, гусќино, наше,
паднàмо у сенку, у густо ткање.

Коле еде прс и плеву,
о леле, леле, олеле!
Коледе, леде, коледе!

Никој песну не ђи гу разбѝра,
никој песну не ми гу разбѝра,
никој овдè песну не разбѝра!

Ама гу чував, чував гу!

ЖЕНА

Пот´ргне ли се
љуто брестово лисје
додека свет се премислѝе
на леву, на десну,
додека оште не прокапàло
над огледàло,
може да се види;
на сл'нчеви конци
она закачѝе невестѝнско руо,
низ пламени јужиња се шета.

Цжвти скришно на карпу
свèзденото велигд'нче,
висòка белèга за нисќите
што тебе веќе да слетав.

Да гу дигнев?!

СЛИКА

Лизга се по куќе д'н,
све игра и трчи преко њиве,

вода пое нешто од'мн'шњо,
шжпка нешто, нејасно кажѹе,
исфрља га с'с треске на брег.

Боси шљапкав и деца и старци,
у пламенче далѹко пау'гќав,
радѹев се покрај врбов стожар.

А под ќерамиде,
пред да се сокрѹе,
мало ѳаволче
на цел глас се смее.

ЗИМО

Цел ноќ у себе премерѹе
кудѹе да копа дупку,
ораово дрво да насадѹи.
И стално т'пка на еднѹ место,
два чокора од порту.

А комшија што вари тешку муку,
што нема с'н,
да се начѹди не може;
покрај порту,
ковко трќало што држи
истопѹил се снег,
забрзано диши земња
и жуто цветче
почнѹе да подѹига главу.

СЕНКА

Сипкава преѓа е свет, а земњу,
пред големото видело,
скришно ќе гу т'кнев крило или корен,
човѹек ќе прогледа, ќе понѹесе мравка,
и мајка ни л'ку ќе добѹе треску,
ќе се заклати у темѹљи најголем камен.
Одамна у работу е млада жена,
кашка се у прашѹину здраво дете,
длабѹко оре комшија
и брстив овце траву,
слави се човеково голѹмо зал'жуванье.

А преко пут и преко пченицу,
над куќу и над цркву,

врз дете и врз прашину,
над благословено људско поигрување,
по в'зд'н се разнесуе неземно смејање,
студено кикотање
што само по некој, овде-онде,
ќе збере силу да га чуе
и после с'с мутно око околу себе гледа
како нејасну прикаску да чита.
Занесен, о, подава руку
ов'ј измачкан лист да га ргевúti.

Прочитал е нешто, знае нешто он.

БУБАМИРА

Ќе направи чудо ед'н д'н
тој жарче.

Ќе збукне прво најблиската травка,
па зеленото што тече преко меѓе
ќе рат'гне прсти,
на ноге ќе срипав корија и поље,
ќе запишти тике по суво и море,
па дури и горе, на ваздушан колац,
ветрушка разбòјник ќе затресе кљун.

И све ќе чека да се спушти мос,
на чокор да придеш,
да се подотвориш,
да пружиш л'ку руку над вршњик,
да постелаш сенку
и да потпреш рид.

Ќе направи чудо ед'н д'н
тој жарче,
а у с'н га криеш,
на џемпере га шиеш
и ни да жегне прст.

З'Р НЕ СТЕ ЧУЛЕ?

Руку на уста,
гугутка спроти сл'нце,
з'р оште тој?

Он седи тамо и треби:
òномòно, дòномòно,

чин, чин, краен чин,
веќе нема златен плод
за мајка што носи сачки.

Бивает јавлено всем:
утйшла у планинта,
по елена, по ведрога,
по кошѹљу за сви нас.

Ојле дојле, авакум,
сè е можно во тој ум.

Не сте чуле?

Што збориш ти бе?!
Език за зуби,
док има време.

К'Д ДУВА ОЗГАРА

Стада, семиња,
стада семиња
у ветар,
у густу сенку,
у семку на густу сенку,
у санку, у студ,
у сламку у коју дува,
и едно зрно, апче црно,
у облак се топи.

Смрзната мајко, њиво,
ај друго нешто кажи!

ДАЛЕКО

А негде славèи поев,
мутив се кладèнци,
од т`мни одàе,
кудè и да е,
ке згрми пупка,
над њиву,
над главу,
над љуту рану.

О слатка сестро,
з'р не си чула?!
Она е кула,
божји накот

на висòку карпу,
да се плаши,
да ву е сладак с'н.

СЛ'НЦЕ

Утепà нè сл'нце овòј лето,
еј кртицо сестро,
од под корен укни
мургав конац пушти.

Све што ќе помйслиш
одн'к мувлосуе,
не останà место
ковко за ступàлку,
од мачкину прегу
јуже да се сука,
плот да се побутне,
за мутну дамку
да се пушти пут.
Под сл'нце паук
да се растовари,
у сјајни клупци
све да испомòта,
да с'премо мавко,
да зберемо душу.

СЛ'НЦЕ

Еј планино, моја рудино!
Руда у тебе
сл'нце с'нуе,
а ја с'нују
руду и сл'нце.

А ти планино,
и твоја руда
и сл'нце твоє,
и с'н по њима,
мој с'н по тебе,
све она мисли,
све она поє,
тај што планину,
рудину шета.

Све што собèре
у збор замòта,
и има место,

па е ширòко,
целу планину унутра збира,
с'с све рудину
и с'с све руду,
с'с цело сл'нце
у с'н што грее.

ЗРНО

Расни,
пол'ка гасни
видела, кандила,
свеке,
огањ
у лист, у камен,
у влакно.

Да биде т'мно
и ладно,
да може он
од другу страну
да дојде,
да може да се види.

ТРКЉО

За што да паднеш,
зашто да паднеш:
да се допјаднеш?

Рука у воду.
Води у воду
еднЉга,
вади од воду
дел од њега,
сјајан, т'ман.
Другога види
надвар од њега,
од нас,
од себе.

Да се дигнеш,
да стигнеш да паднеш,
да видиш руку
к'д вади
сјајан, т'ман дел,
све на место враќа.

КАПКА

О златна вуно,
о руно, златно руно,
пуно треске, трске,
свирке од трске,
с'с дебело море,
невестинску веѓу,
с'с едну дршку од нож.

Ед'н што знае
да гали веѓу,
невесту,
да гали рамо и рало
с'с леvu и с'с десну,
пуну и чисту,
без море, нож и грло.

ТРПЕЗА

Голема чаша
што се просрка,
пуна, препуна,

све што е бистро,
што нема име,
што има дно,

на дно што пада.
Од куде пада,
кога подига,

кој га подига,
с'с пуну чашу,
с'с много здравје.

ТОВИР

И вода и земња,
и воздух и огањ,
и ондј што свите
њим ги има
а само себе
не може да се најде,
улазав, искачав, враќав се
да видив што направиле,
што тебе да направив.

Ако е све од огањ,
од воду све ако биде,
низ што ќе води пут?
Ако е земња ваздух,
у што ли ќе се вратив,
и кој ќе ги пречèка,
од среќан и страشان пут?

Среќан ги страشان пут!

СВЕТИ СВЕТ

Ор̀ал си, жнал си,
пој̀ал си.

На страшно место
стој̀ал си.

Доста збор̀имо,
доста мисл̀имо.

Глеј, с'лнце сјае
и свети Стефан.

И свет и Стефан
вис̀око стоив,

сви што са твои
вис̀око стоив!

Паметан биди
и биди уман,

у тебе чекав
Слов̀ен и Куман.

У седла седив,
у ша̀ке дував

и врана коња
за т̀ебе чував.

Ај вати еджн,
вати два друма,

планина чека,
чека те шума.

Разв̀едри чело,

испра̀ви брч̀ке,

со̀бирај трав̀ке,
со̀бирај смрч̀ке.

На пречист одар,
на обла̀к модар

сам Господ седи,
у ша̀ке дува.

Голему Песну
Он ќе гу чува.

(3)АУМ

Заум. Заум, аум, ум
величествен, за ум величествен.
Беше ли тоа план, планина,
беше ли тоа план-планина,
пладнина во ина модрина,
модра планина
каде што тоа ќе збукне,
од себе ќе се подистави,
од матно, од густо,
од својата идна мера!

Беше ли тоа ветер
со ширит
што ја обвиткува,
што чади
над пусти брегови,
на праг да оформи
коса црта,
права, коса, права, коса,
костен по кој посегнува
рака, опасно блиску
до ред?

Сјајна и чиста,
благословена, воспалена
по својот средиштен вител!

Падна ли зрно, лушпа,
камшик врз темни,
неспокојни плеќи,
и дали ´рзна светото црно,

над себе дали се тргна
отсечно, отсечка
по рабови што кршка
и долго во другото ечи?

Околу, под и над,
да може да сети јадеж,
плодно пликче,
да стори чекор назад,
да одложи порој
што наскоро ќе удри.

Ни точка има,
ни лост,
ни конец од темно плетиво!
Ни кој да турне,
ни да се заниша некој,
ни колебањето кај да се втисне.

Амбари студ, провев
што бие од самото срце
нејзино, наместо неа,
наместо него, нокти
закачени во чисто,
во празно, во месо
на празнина чиста.

Угоре негови, угоре нејзини,
удолу карпи, удолу одови
од неизмерното,
крлушки сладостна мрша,
стогови, соспи
обилна облост,
света озабеност
по треперливоста
на својата убава сенка.

Беше ли студот загар,
беше ли студот поле,
беше ли студот галоп,
беше ли студот прпелкање,
беше ли угорница
величествена, одаја
за пев и сун,
за причесна и лелек?

Допири, прсти
на меко, темно колено,

похота по јазли
на древна преѓа.
Се подаде или подаде
гламја, заграб
од шуплина што извира,
топи и плави,
од друго море, од локва
на која војската
пак & се враќа,
да семне, да бара брег.

Можеби и вика таму некој,
и слуша и мисли на òд,
над свод, на ведар òд под свод,
на ветер, на пораб
со кој се држи себе
настрана од глотница,
глутница,
на икра светлина
што во галоп бега
кон повисок свод.
На ветер, на пораб.
Не ветер, не пораб,
ни ветер, ни пораб,
ни страшно дрвено лице,
туку игла, темен шилец
да залае пред,
да свитка поредок,
да заниша ред,
ќе остане само пајажина
што божем двои,
што божем соединува.

Парталче темнина,
купчиња мрак,
знаме над војски
што битието ги токми.
Да, но немаше за тоа око,
складиште за таков склад,
да може едното
со другото да вкрсти прсти,
над темелите да чади пев.
Има - нема! Има - нема!
Има - нема! Има - нема!
Има - нема! Има - нема!
Има нема има нема.
Има. Нема. Има. Нема.

Има-а-а-а!

Нема-а-а-а!

Сал меур е таму жител,
колеблив сопствен татко,
ангел што од број на број би скокал,
од 1 на 2, од 2
на 3, од 3 на 4,
да беше трошка,
камено тркало
што татни и бара влез:
од 4 на 3, од 3
на 2, од 2 на 1.
Тоа е татнеж, да
но од превртена
звучна страна.

О вино, темно вино,
о вино на темнината,
о темнино на вината,
виновна темнино
во која пупи
убава црна можност,
убава изневера
на затемнета
облачна страна.
Трупоти кочија
по излокано сенишно друмје,
а целта гние,
отровен зуј ги полни
бавчите ветровити,
разградените имоти
во кои не се пристигнува
туку се испраќа поздрав,
облаче жед, зафатка кал
што од копитото се двои
и стои, долго стои
над предел
кој речиси е стварен.

Сè беше матица,
подводен вир,
и длабоки бразди,
повреди, лузни,
копаници од нокти
во брегови
што божем се несомнени,
што божем се причиниле.

Кој е очајникот,
кој плови по своја матна плот,

по света глотеж,
по маја за почетно тесто,
што ќе руменее,
ќе мириса,
ќе проколнува,
ќе се проколнува?

Дали капна
на колено, на рамо,
на испакнатина
што помни облик,
а ќе учествува
во помории и буни,
ќе воспалува мека кожа,
појавното ќе го тревожи
до неговиот средиштен амбис.

Или се отвори чудо,
матка на темна мајка,
неосветлен олтар,
повесмо чад,
да избие инсект - неспокојник,
да се крене, да крене напред,
велика зараза од чекор,
од крило,
чешаница,
подлутено виножито
помеѓу овде и таму.

О месечино, нејзина длапка,
деветта сенко
од нејзината деветта сенка,
под тебе чиста длабина,
стогови уплав,
грамада отсуство,
беспрекорно истребен молк,
подготовка за свеченост
што не трпи споредба,
што нема име,
што е надвор од каков и да е ранг;
зазорува, и еве,
ќе заечи најгласниот крик
**на кој битието
кога и да е се решило.**

Да се тутнеше однекаде рака,
фиданка на случајноста,
да извлече од катранот конец,

прачка, гранка, па друга,
да устрои привид
од маѓосен, грмушест облик,
ќе повикуваше сенката сенка,
ќе пламнеше нацрт
на можна полнота,
на зрно, на буква, на број.

Едното, истото, само,
неутешно во сјајна пустош,
од почеток беше во галоп,
си беше јавач и коњ
што сее китки пена
од првичноста своја бегајќи
кон својата удвоена сличност.

Стапалката ќе беше икона,
помислата на стапалката
икона, храм ќе беше,
кубе што не може да се измери,
да се погали
и да се урне,
урна за прав
од величието
што сега дреме
во нацрт кој не се здогледува,
кој не се согледува,
кој не се огледува
во стапалката,
икона на чекањето.

Некаква азбука разнебитена
жарчиња од суштината,
секое во сопствен ров,
ни напред можат, ни назад,
воини што опседнале праг
од кој се трепери
пред пустината што се.

Да измолеше азно,
помисла за чекрек
и помисла за зглоб,
за една измама макар,
макара, визба
во која ноќева патник
што си е скапоцен товар!
Ќе можеше да сони:
ќе има трска, и ветер,
и ти ќе шумиш.

По рабните, неплодни дини,
искреа лушпи,
лушпести искри,
икри за игри
во кои напредок нема,
сал еден почеток,
една зината порта
опседната
од своето празно величие.
Искреа лушпи, лушпести искри,
но кршенки од убавината
на празнината,
нејзина рожба, и свита,
умисла за плодење,
за умножување,
чеда на отсуството,
на отсутното,
грутченца ´рга
кога шуплината се прочистува.

Космичка визба, утроба
благослов што очекува,
нафрлани едно врз друго
струготинки од идните
исправени нешта.

Самиот тој, самото тоа,
само тој, само тоа,
несогледлива, сурова истост
што се урива во пупката
од која пак расцутува,
едно неспокојно сонце,
болскотен толчник
во потрага по ливче,
по венче,
по утро во кое
на хоризонтот се занишува
растојанието,
пчелата,
по неа зракот.

О рајско зрно, грмеж
кој долу сронува
илје и милје,
па *еднојто* од вестење
речиси напукнува,
испушта капка,
безмалку дофаќа,

можност од друго.

Веќе се тука, зад првиот
поголем свиок
виторогите стада,
наезда од мноштво
кое во паника бега
од помнењето, клопче
што не се размотува.

Капнува овде,
капнува сега,
се вглави линија,
огреан мегдан,
и тоа истрча наспроти себе,
разбудено, радосно, ново,
опасно наведнувајќи се
над коритата,
над испишаните корита.

II
Сводови, садови, сводови садови,
исчистени и од празнината.
Сводови, слогови, сводови слогови,
садови, слогови, садови слогови,
пролет ли чекате, есен ли,
бесен ли ветер чекате,
великодушен изземнет татко,
премрзнат патник
што мократа гуна ја фрла
сред овие провевни трла
и плаши студени стада,
спотнува стада студови
без отпор, без напор,
без бес?
А, у, м, се гонеа
капки, вжештени, ледни,
многу ли, малку ли,
капеа една во друга,
биваа, збиваа, се збиваа,
се свиваа во о,
се кршеа во м,
и ом си најде дом
па остана така во длапка
да чека, да се причека,
сладејќи се од привид
што безмалу ветува облик.

О блик, о лик, облик,
о јаболко, болко приврзана
што меко слогот те голта,
колку е сверето кротко
кога е в *ом*,
кога в ам,
кога е *ом*-от ам,
кога е амот дом
на *ом*!

Како да се согласи со себе,
како да се огласи од себе,
како да спечали гранка,
да пушти полжавот рог,
да помилува плодна пустош?
Просирното, чистото,
стакло на кое однадвор
слогот се лепи,
што може да му вети,
какви патишта постила
пред лепливоста,
пред колебливоста?

Убави, пусти сништа:
дека сме непридржувани,
дека сме непридружувани,
сјајни во осаменоста,
во сјајната осаменост,
фрлени во пречист пламен,
хранејќи го со себе огнот,
хранејќи се од својот оган,
од својата полуосветленост.

Го обзеде голема жал.
Го обзеде ли голама жал
зашто е со себе,
зашто е во себе
врзано,
зашто е ситно,
зашто е сито?
Зашто би сакало
еднаш да тргне,
зашто би сакало
еднаш да стаса,
па макар самото
да се дочека себе,
да рашири топли раце:
о најпосле, конечно,
о како, од каде, кога?

Го обзеде жал,
толкава жал
што не од полжав куќичка,
што не а, што не у,
што не м,
не слог, не уште пострашен влог,
туку и темната мајка,
самата темнина мајка
ќе се полнеше,
ќе се исполнеше,
ќе се преполнеше,
ќе дадеше некаков знак!

Или ја нема? Или ја немало?
Или го нема? Или го немало?

Еве го, се разбудува,
мисли дека се буди,
мисли: мисли дека се буди,
дека е,
дека е нешто што себеси се нема.

И зема залет, од своите најкрајни меѓи,
и сопствени делови фрла;
о не, о бо, о небо!
О бог, о бог, о бог!
Ни небо, ни бог, ни крајни меѓи!
Ни убав залет
што лекува, што требаше да реши сè,
да навлече розова кора
врз рана што се обновува.

Она што беше надвор,
она што беше внатре,
она што беше,
што можеше да биде,
веслаа долго,
плашеа сопствена сенка
од сенката своја бегалки,
и никако да допрат,
никако да се допрат.

Еленски рев
на раб од позлатени шуми
но не по шума,
не по кошута,
не по кошута

во посребрените шуми.

Па тогаш што?
Тогаш по што?
Дали по есенска,
мокра пајажина,
по краци - зраци,
по мрачни страци,
стракови мрак,
по двај знак
што **доаѓа**, што **иде**,
што помни **од**,
сонува **кон**,
честак што пред ловецот
одеднаш вели: **не!**

По леглото негово,
по своето сопствено гнездо,
разместено и веќе топло,
сè уште топло,
со длапка која свети,
до череп свет.

О-оооп, божем покреваше нога,
како да вртча, како да трча в место,
да гори во огнен круг,
нарамник по нарамник кубејќи
од затантената своја густина,
одзад затантената своја густина,
од срцето в срце,
парчиња смрзнато сопство
во сопствените вжарени грутки.

Ќе ползеше,
ќе полазеше
од пол до пол,
од половина до половина,
половина од сопствената вина,
половина на своите честаци,
по лов и на своите честаци,
на исцедната првина,
на прво вирче
прво огледало.

Уво, лале во младо жито
врз тврда, сура земја,
но татнежот свртува
угоре, удолу,
се двои, се рои

на ракавец,
на два, на три,
ако го имало,
ако се кренал,
ако се нашол воин
што врти крива сабја
над својот непримлив одраз.

Угоре карпа,
негова слатка тврдост,
кршенка од засиреното,
скаменет виор
со кренати скутови
што идните походи
ги закрилува.

Es, asus, sunt, sind u sein,
свирепа војска, матни родители,
негова челада, црпалки
на кои густо
постојано им се извлекува.
О да се скали!
Да не се скали?
Дали се скали
што една друга влечат
до моќна точка
висната над него, над нив,
и долу ја гледаат,
долу ја гледа
својата втисната истост?

Листот ако се вести,
во мешаница, во среќен случај,
ќе истрчаше далеку напред
до разредените зони
и почнуваше да сони,
да рони лист по лист
во некоја внатрешна есен,
да беснее по нишање,
по шумолење,
по зрнесто мноштво
што знае да гасне и да се пали,
што знае да се гали
низ благи алги,
по скришни агли,
каде што навидум има наноси,
каде што скипнува наездата,
негова болка, болеста:
**како коњи идат
заробените елементи.**

Бојата гушка друга,
големото единство
дизгините ги пушта,
и спасоносна прелага
во раце зема сè.

**Како коњи идат
заробените елементи,**
пилето однаatre клука
и лушпата со тресок паѓа,
па другото, ако е,
го впива мастилото,
смислува невешт чекор
и веќе е сива урнатица
со утки и со гуштерици,
со цокули што искрат
врз напукнатите плочи:
es, asus, sunt,
es, asus, sunt!

Дали е млада тетребица
на бука, дали е тетребица
на млада бука, дали е,
ако е сама наспроти самото,
ако е самата самото,
сопствена друшка
што се затрчала
што се истрчала,
што се залетала,
што се излетала
во пушта шума
без ум, без друм,
без другар шум?

Лето ли, лета ли,
налет и лето, налет и лет,
кога е сето лед,
кога е уџум, поларна капа,
сказна испразнета
од весло, од седло,
од весело седало птичјо.

Расте ли дрвото, врвот
ли надолу трга,
додека сипува,
дури натрупува,
и дури расте
сè подебелата краста?
Зар тоа раст е,

зар таков раст е
на тие расје,
на тие рисје,
на тоа лисје
виснато над темен дол?

Тетребица и тетреб, тетреби,
те треби тоа друштво
од дребнаво, од глотеж,
од недоволно, незадоволно,
од дрвото и врвот
што надолу трга,
од дол што се насетува,
што потсетува,
што нè потсетува:
не се надлетува!
Струдот, удобна одаја,
лавче завеано,
сè што ќе здогледа
сериозно го зема,
а траги нема, нема галеб
сред јато смрзнати грутки,
отфрлени воздушни чеда.

Елени, елен ли, ели,
е ли наместено,
наместо ли е, дали е сè
како што треба да биде,
сè ли е тука
на своето вистинско место?

Собира валкани скутови,
вовлекува кржави нокти,
и треби, долго треби
л'штав и потсирен плен
од неподеленото,
од неделивото азно.

Логорот веќе е кренат,
местото без нигде никој,
а треба да се патува
и да се езди треба
до ова исто место,
до оваа гора,
до логор,
до два логора.
Уште ќе мора
и чекор-два да се сторат
во почетокот за да се стапне,

во вирот пак да се капне,
бидејќи нема, бидејќи не е,
бидејќи уште нема,
бидејќи уште не е.

Пак си е истото здиплено,
истото пак си е стокмено:
се виореше можеби лисје,
имаше напернат тетреб,
и грутки, воздушни соспи,
и пленителна стрв
по осојна шумска страна,
и плен, и стрв, и страв,
и гнев, и грев, и лав,
и лов на далеку зов,
наум за лов на **аум**,
или пак само на а,
барем на ум,
на молк, на не, на да,
макар во нигдина,
макар пред својот дом
да се пресретнеш **ом**,
да исчекорело,
да се борело!

Немало тревога, намало бунт,
ни **es**, ни **asus**, ни **sunt**.

III

Околу кал е!
О колку кал е
околу кале,
а калено - колено
во божји слабини!

Слаби ни се јазлите,
плочите, сè што очите
подоцна ќе ги храни.
Засега само долу, удолу,
а долу ад, а долу од,
удолу ад во од,
желад, жад, желад од жад.
Жед, одвишок, одлив,
пена од горни ризници,
предиво за свет и прсти,
за свети прсти,
за света прст,
за свети прсти света прст.
Пушти се сега
низ свето просо,

низ света роса,
што отсутниот
ја двоел: за горе,
за долу, за долу,
за горе! А долу дол,
а долу У,
продолжен и свиткан врв,
инка во која,
штом се врати,
ќе фати зрно, просо,
света роса, форма, формула,
кула во која сме,
пред која сме,
која сме. Кал, кале,
кале сме, кал сме.
О колку сме,
кал сме околу кале,
додека сме,
доколку сме.

Сме ли? Смели?
Смев ли, гнев ли
сме негов, зашто претековме,
се излеавме, божем успеавме?

Обидот пак е неуспешен!

Се спушта тешкото резе,
и пак е истото утро,
и пак е истата вечер!

Ни утро има, ни вечер,
нити пак имало обид.
Ни кале има, ни кал,
ни кал е околу кале,
ни роса во свето просо!

Во себе длабоко лежи,
си тежи, тежи
да се протегне,
да ги досегне меѓите
што не се домислуваат,
што не се.

Сака да настане,
сака да не стане,
не сака да стане,
не, сака да стане,
да се протегне во,
сè да протегне,

да земе, да даде,
да!

Не само да е,
не да е само,
не да е исто,
не да е едно,
не да е дно,
не да е сè,
не!

Конечно сака да запне,
сака да апне,
да повлече еднаш црта,
да висне над хоризонтот,
над едни бои,
над едни свои изданоци,
над испокинати кругови.

Еве го, пак се вжарува,
околу пламенот кружи,
околу блесокот врти
и сака да се втурне,
да урне огнена брана,
па низ големата рана
да види, да си се види,
да побегне, да си се врати,
да фати пат,
патот да си го фати.

Иде ли коњаник, бега ли,
дали е светилка, светулка,
о убав тој, убава таа,
бега ли, иде ли,
виде ли дека е сеедно,
дека се едно
коњаникот, коњот и патот,
бегството, сјајот и мракот?

Од себе да крене раце,
на себе да крене рака!

Да избега горе, угоре,
на скала, на одморалиште,
на кат.
Кат е, гори, ја вжарува
утробата, категорија,
да, ДА,
а патот се урива внатре,
врвица козја

по која се ниша, се лизга,
отстојува, опстојува.
Се ниша, се лизга,
отстојува, опстојува,
но што?
Што.
Сони ли, уште ли сони
во роеви еони:
да прошета околу својата пупка,
да се прошета
себеси,
на сјајно синцирче,
во топла приквечерина?

Која лижалка, лажалка,
која залажалка
да се заниша пред,
да се запали над,
да му измами од
за да го извлече од,
да напукне,
да напрсне,
да прсне?

Дом ли е? Дома ли е?

Заледени модри потоци,
отоци на матицата,
на студот,
отоци на матицата на студот.
Ќе удри перка пастрмката
и ќе се стаи во целосна тихост,
под смрзната тиња,
под греда, под две,
што лежат, што стојат
под сињак,
под девет слоја,
под девет слоја сињак.

Залет, за лед се држи
она што безмалу е,
што ќе мора да фати кора,
во ништото да втисне дамка,
место за отскок,
место за конечен отскок,
за да се извиши и да се зграпчи,
најпосле да поседува,
да се поседува,
да поседува одвреме-навреме
парченце од огледалото,

кршенка од одблесокот,
шурка од сјајот
што во долни светови тоне.
Да поседува, да си поседува,
да седи наспроти изгревот,
кога се крева самото,
румено и несогледливо,
кога се ниша богот,
кога се ниша слогот:
а ум, а ум, а ум,
АУМ, АУМ, АУМ,
па да се пофати,
па да се фати,
да сфати,
да си се сфати.
Дека е, дека е ум,
на друм, два друма,
дека е сум,
дека е сума.

Отаде себе, отаде сè,
отаде **е**,
талка и семне.

Ако го гони некој,
ако го гони нешто,
значи дека е можно
да попушта негде празнината,
да л'сне беспрекорното темно.

Се умилкува, се вртка,
потчукнува и тропка
околу **има**, околу **да**, околу **е**.
Околу тврдини,
околу кале.
Околу кале до кале,
а околу кал е,
о колку кал е околу кале.
Калето кол е, кол во кал е,
палец, показалец,
отсјај на пушта желба **за!**

Сноп, и сноп, и сноп,
и коп, и коп, и копи,
копи, копи, крстини!
Прсти ни смрзнаа
само од чекање,
од самото чекање
на тоа изобилство,

изобилие. Би ли?

Е.

Е, но не **Е**, туку Е,
одвај **е**, сал е,
испразнето од себе,
од сеќавањето,
од сеќавањето на себе,
па нема кај да слета,
да вкрсти сламки
и да свие гнездо,
да се свие,
до стапало, стапалка,
до кошулката што ја отфрлило,
да биде покрај,
да биде со,
да биде до!

Се вее и талка
по друмје безвоздушно,
бездушно. Без душа,
без друшка, без јато, без.
Семка, самка, санка
заталкана и заборавена
кај што не паѓа ни сенка
од немислата,
од непомислата ронка,
треска, трска, трошка,
росичка, роска, раска.
Барем да можеше
во дремка да види јаз,
да сети јазик, ваков,
перница, вистина, тврда,
вистина грда,
грда вистина, и грда лага,
или пак убава, непомерлива,
неизмерна и неизмерлива,
полнета, дополнета, преисполнета,
со такви дворци,
со толку вирови,
за секој дворец вир,
дворец во секој вир,
на дно, во самиот центар на **о**,
на **о**-то
што го потпира дното.

Во јазикот, во јазот
вирот довикува вир,
каде што еден се вртел,
каде што уште се врти,

започнува нов вир да ´рти,
па цела војска вирови,
целата војска на вирот,
целата војска вирова
татни кон пирова победа.
А еден од нив, по беда,
по убавина
највир од сите вирови,
вистински празник
на полнота неvistината,
празнува, се празни
и чека ново славење.
Преубав вир за давење!

Каква е тука измамата,
празнината колку е густа?
Се одзема, се множи самата,
уплашена, восхитена од збирот.

Виrot си скока в уста,
виrot си скока во виrot.

Се плази јазикот, се јази
низ угорниците,
по раштрканите стада,
по најскапоцените грла:
и а, и у, и м,
и е,
и о и м по втор пат,
еве ги веќе пред порта.

И кога сè си е добро,
речиси е вистинито,
се наострешува јазикот,
битието **потчукнува и тропка,**
јазикот на битието,
битието на јазикот,
клопче што кон почетокот
се враќа, татни и урива,
се урива,
сè урива:
es, asus, sunt,
es, asus, sunt!

Борбени редови, војнички чекор, марш!

Што беше? Беше ли? Зошто?

Истиот пат да го врви,
да заискри и да се вцрви,

да се воспалува, да се воспалута,
да гасне и пак да блеснува,
да игра, да се наигра, да си се игра,
да умира и да воскреснува.

**Да чуе како тажи
ко тих ветер, сам(о),
со огнови, со мразеви,
со крајни дијаманти!**

БИО-БИБЛИОГРАФСКА БЕЛЕШКА

Санде Стојчевски е роден на 16.9.1948 година во село Студена Бара, Кумановско. Гимназија учел во Целје и во Скопје, а дипломирал на Филозофскиот факултет во Скопје. Пишува поезија, литературна критика и есеи.

Бил новинар и уредник во „Македонското радио; уредник, главен и одговорен уредник, директор и главен уредник на книгоиздателството „Македонска книга“ од Скопје, уредник во книгоиздателството „Мисла“ од Скопје, уредник и главен уредник на списанието „Стремеж“ од Прилеп. Бил претседател на Советот и на Управниот одбор на балканската манифестација „Рацинови средби“. Работи во НУБ „Св. Климент Охридски“ во Скопје. Член е на Претседателството на Македонскиот ПЕН-центар, на Друштвото на писателите и на Сојузот на литературните преведувачи на РМ. Сега е уредник во книжевната ревија „Акт“, во списанието „Стремеж“ и во гласилото на Македонскиот ПЕН-центар.

Претседател е на Комисијата за избор и реализација на проектот *Македонска книжевност во 130 години*, како и на едицијата *Нобеловци*, член на Комисијата за превод на *Македонска книжевност во 130 години* на англиски јазик, како и на избори од истата едиција на: арапски, германски, кинески, руски, француски и шпански јазик, финансирани од Министерството за култура при Владата на Република Македонија.

Автор е на следните книги:

Стихозбирки: *Кралот на лебедиите* (1972); *Фенери низ маглаија* (1977); *Злајна гранка* (1980); *Вечерна* (1985); *Абор гора* (1987); *Лов на блесок* (1990); *Залив пред јасношо* (1990); *Есен во вселенаија* (1991); *Кубоа* (1993); *Кралицаија од корицаија* (1994); *Скалд* (1995); *Врв* (1996); *З)аум* (поема 1999), *Трмка* (2000); *Сијкава прега е свети* (2003); *Узда од ѕвезда* (2009).

Критики и есеи: *Возбудаија на јадрошо* (1982); *Големаија побуда* (1988); *Радосија од чииањетио* (1991); *Пофалба на разговорои* (разговори и есеи, 1994); *Сирав од тишина* (1995); *Совриенство или совриенство* (поетички есеи, 1997); *Великаија лирска песна* (поетички есеи, 2000);

Ойсада на загајќајќа (критики, 2002); *Пајој до јеснајќа* (есеи и разговори, 2006); *За восхијој и за јоракјќа* (нацрјќи, (и)лусјрациј, дискусија) (поетичко-полемичка книга, 2007); *Доречувања* (есеи, критики и интервјуа, 2008); *Ајолон и Меркур* (есеи, полемики и интервјуа, 2010).

Избори: *Гламја* (поезија, 1989); *Изобилсјвојо на јразнинајќа* (критики и есеи, 1993); *Големајќа буква* (поезија, 1994); *Јајорида* (поезија, 1998).

Антологии: *Македонскајќа книжевностј во книжевнајќа кријќика* (во пет тома, во коавторство со Алдо Климан, Веле Смилевски и Раде Силјан, 1973); *Проблесоци на ноуменајќи* (1981); *Трејейќи во жедна јесок* (антологија на љубовна лирика, 1990); *Најрави чудо за мене* (антологија на љубовна лирика, 1990).

Книги на странски јазии: *Абор јора* (на хрватски, 1988); *Poezija despot* (на романски, 1993); *A gate in the Cloud* (на англиски, 1993); *Sözün özü* (на турски, 1995); *Mateno* (на есперанто, 1995); *Видело* (на српски, 2000) и *Прах и вино* (на бугарски, 2003); *Порјќа в облака* (на бугарски, 2010).

Препеви: *Псалми* од Тадеуш Новак (според буквален превод од полски од П. Наковски и Т. Прокопович, 1987); *Нож е јеснајќа* од Љубомир Стефановиќ (од хрватски, 1990); *Среде море бела ружа* (антологија на албанската народна поезија, заедно со В. Ацевска, врз прозен превод од Ц. Ахмети, 2002), *Ахилова јейќица* од Петар Караангов (2005), *Вкусој на јейелјќа* од Петко Братинов (заедно со В. Ацевска) и други.

Посебни изданија: *Ни ден без јаби* (книга за природата и ведрината, 1991).

Аудиокасета: *Poezija despot* (Paul Polidor Foundation, Romania, Bucuresti, 1993); *Рамно време* (Радио Скопје, 1996).

Го приредил тритомниот избор од поезијата на Јован Котески, прогласен за издание на годината 2000, што на Јован Котески му ја донесе и наградата „Климент Охридски“.

Награди: „Кочо Рацин“ (за книга поезија, 1972); „Григор Прличев“ (за поема, 1998); „Димитар Митрев“ (за критика и есеј, 1999); „Браќа Миладиновци“ (за поезија, 2001); Меѓународна награда за поезија *Сребрено лејќачко јеро* (Варна, 2009).